ДІЙСНО РАЗОМ

Кращі приклади співпраці задля сільського розвитку в Словаччині та Україні

KARPATSKÁ NADÁCIA

2015

ДІЙСНО РАЗОМ

Кращі приклади співпраці задля сільського розвитку в Словаччині та Україні

KARPATSKÁ NADÁCIA

2015

Назва: ДІЙСНО РАЗОМ
Кращі приклади співпраці задля сільського розвитку в Словаччині та Україні
Видавець: Карпатський фонд, 2015
Автори: Браніслав Собінкович
Лаура Діттел
Мартіна Шолтісова
Міло Янач
Марія Більова
Графіка: Светозар Шомшак
Фото: Архів КФ, архів організаторів

Карпатський фонд Україна є партнером проекту у країні бенефіціарів
Партнер проекту у Словаччині: Асоціація міст та громад (АМГ)

Проект виконується Карпатським фондом Словаччина у партнерстві із Карпатським фондом Україна
за фінансової підтримки Словацької Агенції із міжнародного розвитку.

Резюме

↘ Про проект ДІЙСНО РАЗОМ 4

1. Вступ 7

2. Розвиток села в Карпатському регіоні 9
2.1. Підходи Карпатського фонду 11

3. Місцеві партнерства для успішних програм розвитку 17
3.1. Співпраця в сільській місцевості 19
3.2. Міжсекторальна співпраця та партнерства 20

4. Кращі приклади – досвід Словаччини 24
4.1. Бардейовська триніжка 24
4.2. Яблоновський рецепт для сільських районів 31
4.3. Свержовське диво 38
4.4. Активісти, які далеко попереду держави 42
4.5. Чесність, яка мобілізує людей 50
4.6. Відродження Гнєздного 55
4.7. Там, де жалю не вистачає 61

5. Кращі приклади – досвід України 65
5.1. Народження підприємця в Чесниках 65
5.2. Стопами минулого Тернова 70
5.3. Вода понад золото 73

6. Карпатський фонд допомагає впродовж 20 років 76

↘ Про проект ДІЙСНО РАЗОМ

Карпатський фонд Словаччина спільними зусиллями із Карпатським фондом Україна ініціювали дворічний проект Дійсно разом – мобілізація міжсекторного співробітництва та передача досвіду Словаччини для підтримки розвитку сільських громад України (2013–2015). Метою проекту є впровадження підходу цілісного розвитку Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької та Черкаської областей.

У рамках проекту Фонд отримав можливість передати свій багаторічний досвід підтримки розвитку сільських громад на основі міжсекторного партнерства. Ми бачимо нашу підтримку українським громадам тільки у вигляді натхнення, адже справжнє партнерство на місцях можна побудувати тільки за участі місцевих людей, які прийшли до розуміння необхідності міжсекторного співробітництва та прямого залучення місцевих лідерів до вирішення локальних проблем.

Проект розпочався з оголошення конкурсу мікро-грантів у кінці 2013 року. У результаті вісім громад отримали загалом фінансування у 12 500 євро для мобілізації місцевого потенціалу та прямого залучення у процес планування, підготовки та виконання проектних заходів.

ПІДТРИМАНІ ПРОЕКТИ:

Заявник	Територія виконання	Назва проекту
Благодійний фонд «Бене», Закарпатська область	Село Бене	Найкраще дітям
БО «Піклувальна рада Чесниківської загальноосвітньої школи I–II ступенів»	Село Чесники	Чесниківський сир – передумова покращення якості життя жителів громади
Громадська організація «Добродії», Закарпатська область	Село Абранка	Енергія сонця – комфортне життя!
Громадська організація «Джерело», Черкаська область	Село Вільховець	Питна вода
ОСН «Горизонт» с. Нове Місто, Львівська область	Село Нове місто	Створення умов для забезпечення права дітей Новоміської сільської ради на здобуття якісної дошкільної освіти

Молодіжна громадська організація «Фізкультурно-спортивний клуб Тростянець»	Село Бродки	Створення умов для оздоровчого відпочинку, фізичного та культурного розвитку дітей і молоді Бродківської сільської ради
Громадська організація «Громадський ресурсний центр розвитку села Терново», Закарпатська область	Село Терново	Оцифрування фільмів історичної спадщини села Терново
Громадська організація «Калиновий рай»	Село Вовків	Старому саду – нове життя. Створення зони відпочинку на базі громадського саду в с. Вовків

Одним із завдань Проекту виконавці ставили мотивацію учасників процесів сільського розвитку до співпраці при вирішенні місцевих проблем. У вересні 2014 року ми запросили наших колег з українських НУО та органів місцевого самоврядування, що працюють у восьми підтриманих громадах, взяти участь у стажувальній поїздці до Словаччини. Ми хотіли, щоб натхнення та досвід словацьких колег, передався їм при здійсненні процесів розвитку.

ДІЙСНО РАЗОМ

ВІДВІДАНІ ОРГАНІЗАЦІЇ:

ETP Словаччина (Ранковці), Фонд громади Бардейова (Бардейов), село Свержов, СОСНА (Дружстевна прі Горнаде), АЛЬМА Центр (Яблоньов над Турньов).

Дане видання є збіркою кращих прикладів та досвіду словацьких та українських громад. Воно також має стати мотиваційним інструментом для активістів із сільського розвитку. Протягом виконання цього дворічного Проекту Карпатський фонд Словаччина випробував свою методологію для мобілізації міжсекторного співробітництва та самодопомоги в Україні, а також створив платформу для ефективної передачі досвіду та створення мережі сільських громад. Разом із своїми українськими колегами ми будемо застосовувати дану методологію в інших громадах України. Адже створення мереж та інші заходи із розповсюдження досвіду та кращих прикладів є додатковим внеском у забезпечення сталості результатів Проекту.

Плетіння корзин на святі ткацтва
у Лацкові

1. Вступ

Шановний читачу,
Представляємо Вам публікацію у рамках міжнародного словацько-українського Проекту Дійсно разом, ініційованого Карпатським фондом Словаччина та який має на меті сприяти розвитку сільських громад у Західній Україні. Задля досягнення цього у даному виданні ми презентуємо кращі приклади проектів місцевого розвитку у Східній Словаччині.

Ключовим елементом Проекту стала програма мікро-грантів, згідно якої, для підтримки ініціатив із розвитку громади та економіки, надано фінансування активним неприбутковим організаціям у Західній Україні. Філософія Проекту стосується швидше передачі досвіду та напрацювань, аніж надання грошової допомоги. Саме тому наші українські колеги пройшли стажування у Східній Словаччині і теж є творцями даної публікації. Із часу свого створення Карпатський фонд мав можливість навчатися та переймати досвід у країн Західного світу та Сполучених Штатів. І от тепер настав момент, коли ми можемо передати всі набуті знання: зібрати ключових гравців за одним столом, започаткувати партнерство, і, таким чином, сприяти новим проектам розвитку. Ми радо беремо на себе зобов'язання виконувати дане завдання та продовжувати транскордонну співпрацю як один із програмних пріоритетів Фонду.

Катаріна Мінарова
Карпатський фонд, Словаччина

Однією з головних цілей будь-якого проекту є забезпечення сталості та неперервності започаткованих ним змін. Ми твердо переконані, що такі результати можливі тоді, коли головний акцент робиться на людей, їхні знання, уміння та навички. Саме така філософія лежить в основі проекту «Дійсно разом – підтримка комплексного розвитку сільських місцевостей в Україні шляхом мобілізації міжсекторної співпраці». За активної підтримки словацьких колег українські сільські громади отримали не тільки знання у сфері міжсекторної співпраці, але й можливість реалізувати власні ідеї. Такий практичний підхід дозволив сформувати необхідний досвід та навички, які дозволять місцевим громадам висувати та реалізовувати нові ініціативи в майбутньому. На особливу увагу заслуговує і демонстраційний характер реалізованих мікро-проектів. Використаний підхід дозволив представити міжсекторну співпрацю не як концепцію, а як дієвий інструмент задоволення повсякденних потреб місцевих громад.

Руслан Жиленко
Карпатський фонд, Україна

Захід вихідного дня Екоцентрі СОСНА –
будівництво зеленого даху

2. Розвиток села в Карпатському регіоні

Карпатський регіон утворюють прикордонні та переважно сільські області п'яти країн, які займають площу 145 153 м^2, і де проживає приблизно 15 мільйонів жителів. Цю територію характеризують як неблагополучну та бідну, багато експертів їй присуджують величезний та поки що потенціал розвитку. Карпатський фонд впродовж тривалого періоду систематично сприяє інтегрованому розвитку цього регіону шляхом впровадження цільових програм розвитку, запропонованих місцевими громадами.

День традицій – національно-культурне святкування у Міклушовце

Сільські райони сучасної центральної та східної Європи вважалися і вважаються неблагополучними, периферійними та часто бідними. Причиною є ширші історико-географічні та економічні умови та спадщина колишніх правлячих режимів у більшості країн, що належать до цього регіону. Велика частина сільських регіонів знаходиться в прикордонних областях, що для населення означає життя на периферії як в прямому, так і в переносному значеннях.

Під впливом індустріалізації та модернізації, в недавньому минулому, змінювалося життя населення цих районів, які були вимушені змінювати спосіб свого життя і з фермерів та селян, поступово, перетворювалися в працівників нових місцевих заводів. Неоминуло це і сільські господарства: під виглядом раціоналізації, з метою об'єднання малих «неефективно» діючих одиниць до великих гігантів, поступово втрачався типовий спосіб життя, діючі фермерства, і те, що годувало сільських мешканців століттями.

Результатом цих процесів сьогодні є області, які не втратили свій сільський характер, втратили, однак, свої основні функції та позитивні характеристики. Більшість сучасного населення Карпатського регіону проживає в селах, які поступово падають на дно соціальної бідності. Брак робочих місць, спричинює те, що молоді та освічені люди мігрують до міст а часто закордон. Залишаються тільки ті, які через свій вік, рівень освіти чи приналежності до якоїсь із неблагополучних груп, збільшують чисельність безробітних. Більші міста регіону мають,завдяки розвинутій інфраструктурі, а головне завдяки

навчальним закладам, потенціал для залучення капіталу, відтак, приваблюють робочу силу шляхом створення більших можливостей. Таких центрів, однак, мало в регіоні і вони не можуть надати достатньо простору для всіх.

Карпатський регіон можна характеризувати як економічно відсталий, особливо через його розташування на периферії та складну історію міждержавних та міжнаціональних зв'язків. У той час як природні кордони, утворені гірськими хребтами, регіони ділили на самостійні та процвітаючі одиниці, адміністративні кордони спричинили неприродній поділ територій, які згодом стали залежними, бідними та безнадійними. Характерною рисою регіону є мовна та релігійна різноманітність, громади мають багато спільного але й відмінного. Спільна історія та географічний характер, подібний економічний розвиток та спільні амбіції економічного процвітання та інтеграції, створюють відчуття взаємності та готовності до співпраці.

Словацька частина Карпатського регіону розвинулася і в цьому контексті, а зусилля Словацької Республіки щодо інтеграції в межах Європи вплинули на політичні, економічні та соціальні процеси в країні. Вплив сусідніх країн не можна відкидати, а потрібно вважати його вирішальним. Близькість кордону з Україною, яка є тепер водночас шенгенським кордоном, впливає на розвиток цієї частини країни як позитивно так і негативно, і ця тенденція підтверджує політичний та економічний розвиток в останні місяці на тлі збройного конфлікту.

Багато аналітиків та експертів з питань регіонального розвитку звинувачують Карпатський регіон в тому, що він

Виступ музичної групи Лунік XI на святкування SUMMERDAY – частини Проекту Домка Кошіце «Будуємо-творимо громаду»

дотепер не використав потенціал для розвитку. Багаті природні та культурно-історичні надбання країни можна було використати набагато ефективніше для розвитку туризму та для покращення якості життя місцевого населення. Сприятливі кліматичні та ґрунтові умови для розвитку сільського господарства та лісництва поряд із мінеральними водами та термальними джерелами тільки підвищують привабливість цієї території. Молода робоча сила в поєднанні з хорошою професійною кваліфікацією являла б собою значний потенціал розвитку, насамперед, у сфері традиційних галузей. Основний потенціал становить виняткове стратегічне розташування цих регіонів, із майже не існуючими адміністративними кордонами та великим потенціалом розвитку, який не обов'язково впливає на національну економіку.

Питанням є, які стратегії розвитку являються найвигіднішими для сільських областей цього району? Яка роль регіональних та місцевих інституцій, виборчих органів, та яку роль відіграють позавладні структури. На які питання повинні звернути увагу ті, хто приймає рішення, що є найсприятливішим для села з погляду його розвитку і що має робити місцеве населення? Яка роль самих громад і що можна робити на найнижчому місцевому рівні без допомоги інших?

2.1. Підходи Карпатського фонду

Карпатський фонд намагається знайти відповіді на ці запитання впродовж своєї діяльності в Карпатському регіоні, пізнає регіон, поєднує ключових учасників, висвітлює новини про успішні та діючі приклади та допомагає у фінансуванні та реалізації проектів місцевих громад.

При розробці своїх програм, спрямованих на громади на рівні окремих сіл, можливо, мікрорайонів, які поєднують кілька сіл в природному середовищі, Фонд спрямовує свою діяльність на створення програм, які належним чином доповнюють діяльність держави та регіональних органів влади чи підприємницьких суб'єктів.

Загалом, село в період останніх десятиліть піддавалося і продовжує зазнавати безперервних змін і сьогодні надає простір для різних форм праці та життя. Розвиток мобільності, інформаційних та комунікаційних технологій поступово усувають просторові кордони. Традиційні

Учасники МаргаретФест – національний фестиваль молоді із фізичними вадами

соціальні структури поступово зникають, і сільський спосіб життя змішується з міським. Між містом та селом виникає щораз густіша мережа взаємозв'язків та залежностей, пов'язані з цим виклики, нові можливості, але й нові проблеми, які необхідно вирішувати.

Карпатський фонд, вірить, що програми розвитку села та політики мусять діяти таким чином, щоб сприяти розвитку економічного потенціалу та працевлаштування в сільській місцевості, водночас підвищувати якість життя мешканців сільських районів. Збереження традицій і того, що робить унікальними сільські райони, потрібно ефективно та делікатно поєднувати з різними інноваціями та елементами розвитку. Різноманітність сільських регіонів представляє певну цінність та велике багатство. Тому вони заслуговують належної уваги та поваги, і це не тільки з точки зору місцевої ідентичності чи естетики, але і як джерело для вирішення місцевих проблем. Метою місцевого розвитку села має бути прикладання всіх можливих зусиль для підтримки різноманітності, дбайливе відношення до природних, культурних, соціальних, економічних, а також регіональних багатств, запобігати спробам пристосування сільських просторів містам. Розвиток села має враховувати принципи сталого розвитку, субсидіарності та впроваджувати інтегрований принцип, звертаючи увагу на всі фактори. Це вимагає подолання секторальних підходів, горизонтальності, вертикальності та міждисциплінарності.

Учасники міжнародного волонтерського табору Камяної Вежі (громадська організація) відновлюють навчальну карту у замку Каменіца

Чеський Театр Контінуо – учасник міжнародного фестивалю фільмів та театру УмУм 14 у Старій Любовні

Ці принципи повинні одночасно сприяти формуванню сільських громад як самостійних та унікальних явищ, які були б прийнятною альтернативою місцевим громадам. Особливу увагу слід приділити тому, аби село зайняло свою нішу поряд з містами та великими агломераціями без того, аби це розташування було питанням ієрархічної інтеграції. Рівноцінність та, водночас, відмінність дають можливість для плідної співпраці та для справжнього всебічного розвитку великих регіональних одиниць не залежно від їхніх адміністративних підрозділів чи кордонів.

Карпатський фонд приділяє велику увагу людині та її становищі в суспільстві. Люди в громадах повинні бути компетентними та вмотивованими, щоб мати можливість розвивати власні бачення, залучати й мобілізовувати свої власні ресурси та сили для покращення своїх житлових умов. Для цього потрібна участь громадян у всіх процесах прийняття рішень та залучення їх до участі у місцевих проектах. Бачення самодостатніх громад можуть бути виконані тільки за активної участі місцевих жителів і співробітництва всіх ключових гравців різних секторів.

Тому Фонд приділяє велику увагу розвитку індивідів, їхніх інтелектуальних та соціальних навичок, а також чутливості до місцевих проблем. Освітні, грантові та стипендіальні програми Фонду існують для активізації та посилення бажання брати на себе відповідальність у громадян. Підтримують волю та самодопомогу, а також заохочують індивідів та організації до співпраці у громаді та за її межами. Такі підходи призводять до якісніших рішень, скорочення витрат і підвищення рівня задоволення місцевої громади.

Успіх активних членів громади підсилює почуття соціальної згуртованості, пробуджуючи і розвиваючи їх місцеву ідентифікацію. Звичайно, цього не достатньо допоки участь громадян у місцевому розвитку вважається другорядною. Місцеві процеси повинні привести до інституалізації співробітництва, створення відповідних інформаційних та комунікаційних структур, які гарантуватимуть безперервну та довготривалу участь громадян. Тому вкрай важливо підтримувати такі проекти, які дозволяють організаціям інституційний розвиток та створення взаємної мережі стійких форм співробітництва. Окремий потенціал представляють креативні молоді люди, які приносять нові підходи та ідеї без негативного тягара як в сфері економіки так і в сфері культури. Програми підтримки, які відкривають простір для таких груп людей, як правило, особливо успішні і приносять видимі результати при відносно низькій вартості та в короткий термін.

Місцеві органи самоврядування, які відповідальні за планування та

управління місцевим розвитком, разом із регіональними органами самоврядування та урядом відіграють ключову роль. Саме вони відповідають за формування довіри у громадян, щоб вони довіряли місцевій політиці та мали бажання приєднатися до неї. Громадській діяльності повинна бути надана можливість приєднатися до місцевих зусиль у сфері розвитку а самоврядування в свою чергу має всіма можливими способами допомагати в реалізації цих зусиль. Місцева політика в сільських районах повинна бути сформульована чітко і прозоро. Село, завдяки набагато інтенсивнішим особистим зв'язкам і більшою увагою місцевого населення, чутливіше та критичніше, а тому місцеві процеси повинні відбуватися згідно до чітких і об'єктивних критеріїв. У той же час, повинні існувати незалежні механізми контролю, які слідкують за прозорістю та чистотою процесів.

Тому Карпатський фонд дуже ретельно, враховуючи цільову аудиторію, підходи та методики своїх програм, підтримує такі ініціативи місцевих органів влади, які плануються і здійснюються у співпраці з місцевим населенням. У той же час, готові простягти руку допомоги таким громадським ініціативам, які в разі помилок, допущених місцевим самоврядуванням, активно та відкрито вказують на місцеві проблеми та мобілізовують громадськість, в деяких випадках звертаються до незалежного контролю.

Місцева та регіональна політика розвитку та уряд повинні після стратегічної частини, бути багатосторонньо спрямованими та організованими. Економічна, сільськогосподарська, екологічна, культурна та соціальна політики, поряд з розвитком інфраструктури та інших галузей повинні бути в балансі і взаємодіяти для того,

Пожежники демонструють свої навички на міжнародному тренінгу рятувальних бригад у Ґельниці

Волонтери під час проведення регіонального дня прибирання у Дружстевня прі Горнадє

щоб говорити про комплексний підхід. Дисбаланс і зневага одного із напрямків часто призводить до незворотних помилок, усунення яких коштує набагато більше ресурсів, ніж продуманий міждисциплінарний підхід.

Комплексний розвиток сільських районів часто потребує поєднання спеціальних програм підтримки та компетенції. Часто це виходить завдяки підтримці громадської діяльності, яка створює платформу для взаємної комунікації та співпраці, а також надає чи виступає посередником при наданні консультацій чи експертної допомоги. Неурядові некомерційні організації часто є більш досвідченими у підготовці проектів та програм для зовнішнього фінансування. Співпраця місцевих і регіональних органів влади з громадськими організаціями у цьому

Волонтери Дитячого Залізничного Об'єднання у Кошіце допомагають утримувати залізну дорогу у долині Чермел

Приклад історичного бою у виконанні COHORS – історичної військово-мистецкої групи – протягом фестивалю у Прешові

напрямку більше ніж бажана, а в багатьох випадках вона являється шляхом до загальної вигоди.

Активні громадяни через неурядові некомерційні організації є важливою цільовою групою Карпатського фонду, у випадку програм і грантів розвитку сільських районів. Вони являють собою величезний потенціал для розвитку через свою власну ініціативу, здатність до мобілізації місцевих ресурсів, включаючи людські і не в останню чергу через їхню здатність ініціювати формування партнерських відносин і співробітництва на місцевому рівні.

Для розвитку сільських районів Карпатського регіону надає корисну допомогу платформа, яку представляє Міжнародна мережа Карпатських фондів. Вона є інструментом для активного подолання адміністративних кордонів і невидимих бар'єрів, які витікають із відмінностей. Також є доцільним простором для отримання та об'єднання ресурсів, які потім можуть бути спеціально та свідомо інвестовані в благодійні програми розвитку сільської місцевості. Карпатський фонд має за своєю природою унікальне положення в регіоні, однак він не міг би ефективно допомагати самостійно. Фонд співпрацює з різними організаціями і є надійним партнером для кожного, хто хоче ефективно допомагати регіону.

3. Місцеві партнерства для успішних програм розвитку

Місцевий розвиток ґрунтується, зокрема, на основі тісної співпраці та партнерських відносин, які є необхідною умовою. Карпатський фонд, вважає, що міжсекторальне співробітництво має важливе значення для успішної реалізації проектів місцевого розвитку, а також ефективного вирішення місцевих проблем. Міста та регіони, де успішно співпрацюють різні партнерства, зазвичай досягають гарних результатів та можуть бути успішним прикладом, мотивувати інших та служити моделлю для подібних громад вдома та за кордоном.

В суспільстві паралельно діють три самостійні та цілком відмінні один від одного сектори – держава, представлена в повсякденному житті інстанціями різного рівня, які забезпечують управління, ринок – створений підприємницькими суб'єктами різного розміру і орієнтації та громадянське суспільство, більш – менш організоване, пов'язане з ініціативами чи установчими структурами.

За словами Ентоні Гідденса, будь – яке суспільство має являти собою стабільний стілець на трьох ніжках, при чому ніжки представляють окремі сектори, які мають співіснувати у взаємозалежності та

↖ Учасники навчально-орієнтувального пробігу Через Життєві Схили до Долини Смерті у Кружльові

← Відновлена бікросова доріжка відкрита в Кошіце у рамках Чемпіонату світу з бікросу

рівновазі. До того часу, поки будь – яка з ніг є слабкішою, внутрішня діяльність суспільства незбалансована і розвиток рухається в неправильному напрямку.

Словаччина, разом з іншими постсоціалістичними країнами Карпатського регіону є місцем, де розвиток та взаємодія цих трьох секторів є порівняно новим процесом, який впроваджується завдяки демократичним процесам, які відбуваються в останні чверть століття. Даний період є достатнім, щоб встановити правильний напрямок розвитку та створення інструментів, які допомагають йому. Однак, цього не достатньо для досягнення бажаного балансу, якого ми повинні прагнути як і інші молоді демократії.

Добре функціонують одночасно ті одиниці, які засновані на співпраці і взаємовигідних спілках, які ідеально збалансовані і будь-яка зацікавлена сторона забезпечує однаковий рівень задоволення. Створені колишнім режимом вимушені братства, «добровільні» спілки та співпраця є чимось таким про що колективній свідомості важко забути і тому є природнім, що в цій області існують бар'єри та недовіра.В інтересах оборони свого власного та в страху втратити важко здобуту ідентичність у загальних одиницях ми дуже важко вдаємося до справжньої співпраці, де кожен повинен щось віддати для того, щоб щось отримати. Одним з прикладів є співпраця на рівні органів місцевого самоврядування, яка будувалася та будується дуже важко, незважаючи на багато переваг та економію для всіх, часто вимагає відмови від деяких обов'язків з боку деяких гравців, і тому це не просто впровадити в життя.

Старше покоління ділиться своїм ноу-хау у плетінні корзин на тижневому семінарі

↑↑ Волонтери з Обішовців та U.S. Steel Кошіце допомагають відновлювати місцевий замок у рамках проекту «Врятуймо Обішовський замок»

↑ Дует Гузіка виступає під час концерту OpenMic у Кошіце

3.1. Співпраця в сільській місцевості

Співпраця та альянси між селами у сільських районах є необхідною умовою для успішного розвитку. Муніципальний рівень є найближчим до населення, часто його творять занадто малі одиниці, які не мають можливості самостійно діяти і з метою покращення ефективності чи кращого виконання функцій об'єднання є необхідним. Такі союзи можуть бути неформальними або ж навпаки формалізованими в залежності від того, яку функцію вони виконують, який період часу вони повинні діяти і що від них очікується загалом. Вільні об'єднання сіл, згруповані у більші одиниці для досягнення конкретної мети врегулювання локальної проблеми або реалізації конкретних проектів є тією найпростішою формою співпраці, яка може бути піддана лабораторному дослідженню, чи співпраця є життєздатною і чи вона вигідна для всіх задіяних сторін. Формалізовані структури типу мікрорайонів навпаки є стабільними структурами, які завдяки спільно створеним та реалізованим стратегіям уможливлюють довгу співпрацю в інтересах розвитку більших географічних одиниць.

Співпраця є необхідною умовою для ефективного та узгодженого здійснення регіональних стратегій розвитку на рівні вищих одиниць. Завданням для всіх, хто зацікавлений в розвитку сільських районів, повинно бути ініціювання та підтримка цих форм співпраці. Добре підготовлені регіональні стратегії розвитку при цьому дають змогу окремим селам надалі розвивати свій власний профіль на основі їх специфічної ідентичності в локальних

мережах. У той же час, однак, прямують до синергізму, який спільно створять всі залучені села в інтересах розвитку цілісності, до якої вони належать та з якою вони пов'язані.

Спеціальна форма – це коаліції, які утворюється шляхом комбінування різних типів місцевих організацій та суб'єктів для певної мети. Прикладом можуть бути, так звані річкові коаліції, де в інтересах охорони навколишнього середовища та екосистеми об'єднуються всі зацікавлені, які проживають вздовж водного шляху і будь – яким способом впливають на навколишнє середовище в околицях річки. Метою, як правило, є створення атмосфери абсолютної співпраці, спрямованої спільно погодженою та ухваленою стратегією досягнути поставлену мету. Кожен учасник прагне редагувати та коректувати своє відношення та діяльність, підтримують одне одного та спільно оцінюють досягнуті результати. Подібні коаліції, як правило, є прекрасним прикладом міжсекторальної співпраці.

Для правильного і збалансованого регіонального розвитку має вирішальне значення співпраця між містом і селом, між міськими та сільськими районами, обидва з яких приносять свої сильні сторони і якості. Передумовою для такої співпраці є здатність утримуватися від взаємної конфронтації, зусилля, спрямовані на збалансування різниці веде до втрати унікальності, ексклюзивності та ідентичності обох сторін. Метою обох повинно бути досягнення рівноцінних умов життя та рівноваги, яка гарантуватиме високу якість життя як в місті так і в селі. Це вимагає гармонізації принципів комплексного розвитку сільських районів і комплексного міського розвитку, поважаючи при цьому взаємозв'язки та залежності.

3.2. Міжсекторальна співпраця та партнерства

Збалансована позиція окремих секторів в суспільстві є необхідною умовою для його належного функціонування. Не достатньо того, що три сектори тільки існують поряд та не заважають один одному. Необхідною є їх взаємодія, співпраця всюди, де це вигідно. Ми також мали навчитися міжсекторальної співпраці та поступово звикати до неї. Побудова довіри між працівниками окремих секторів була і є однією з найважливіших умов співпраці.

Кожен сектор відіграє в суспільстві іншу роль та для співпраці є важливим, щоб окремі суб'єкти усвідомлювали можливості та бар'єри у своїй діяльності мають окремі сектори. Завданням держави, насамперед, є встановлення правил та створення політики. Її органи можуть та повинні робити те, що їм велить закон. Рівень місцевих органів самоврядування має трошки

У Яблоньові вас зустрінуть місцевим традиційним хлібом

більшу свободу дій та може розвивати більше ініціативи та може робити все, що йому закон прямо не забороняє. Ринок представлено комерційними компаніями та підприємствами, він спрямований на отримання прибутку. Громадянське суспільство має в ідеалі збалансувати вплив останніх двох секторів, і всі три сектори повинні співіснувати в симбіозі. В ідеалі, вони повинні утворювати партнерство, а це є міжсекторальна співпраця.

Це складне зображення, звичайно має декілька рівнів, та нас цікавить, головним чином, той найнижчий, місцевий рівень, а особливу увагу надаємо міжсекторальній співпраці та партнерствам у сільській місцевості, які і в цьому випадку поводяться інакше ніж у міській місцевості.

Для Карпатського фонду співпраця з партнерами та прихильниками з різних секторів та країнпри виконанні своєї місії є цілком природнім шляхом. Ці принципи Карпатський фонд переносить на всі свої програми та намагається аналогічні структури та моделі передавати і своїм клієнтам, організаціям та приватним особам, яким допомагає. Для того, аби були універсально взаємовигідні та прозорі відносини, намагається при їх закладенні розвивати та дотримуватися так званих принципів партнерства – сукупність зрозумілих, простих та загальнодоступних правил, які кожен потенційний партнер може наперед вивчити та оцінити їх прийнятність. Основні принципи включають в себе, наприклад, принцип автономії, в якому говориться, що партнери повинні зберегти взаємну незалежність так, щоб кожен з них у спільній програмі робив тільки те, що знає найкраще. Принцип відкритості спрямований на комунікацію та сприяє тому, аби вона була відкритою, особливо, у випадку проблем, помилок, непорозумінь чи сюрпризів, які неминуче виникатимуть під час співпраці; а без прямої комунікації їх не можливо вирішити. Принцип довголіття відносин будується на тому, що партнери вступають до співпраці з перспективою побудови довготривалих відносин та з усвідомленням того, що вони повинні інвестувати в це. Важливих принципів, зрозуміло, є на багато більше і вони покривають всі сфери співпраці та партнерства.

Грантові, освітні та мережеві програми Фонду налаштовані так, щоб міжсекторальна співпраця була однією з умов виділення гранту або надання іншої форми допомоги. Це «нав'язування» співпраці між окремими секторами на місцевому рівні не є в цьому випадку самою ціллю. Існуючий вітчизняний та закордонний досвід показує, що така співпраця є практично необхідна для успішної реалізації місцевих програм розвитку, чи вирішення локальних проблем, а також для загального сприйняття запропонованих заходів і процедур. Кожен із них приходить

із різним досвідом, іншими функціями, можливостями і всі вони незамінні. в ідеалі вони доречно доповнюють та створюють добре функціонуючі системи та хороші умови для творчої праці на місцях з метою розвитку.

Якщо б ми мали змоделювати ідеальне становище, і кожен із секторів на місцевому рівні послідовно виконував би свої функції, сформувалася би правильна атмосфера співпраці на загальне благо. Органи місцевого самоврядування в такому випадку створювали б рамки місцевої діяльності та прагнули до того, щоб місцеві стратегії були встановленні належним чином та водночас, працювали з громадськістю і прагнули заманити їх на свій бік. Місцеві фірми би в межах встановлених рамок приділяли увагу своїй підприємницькій діяльності,намагалися досягти якомога кращих результатів та прибутків та створювали би робочі місця. Ідеальна модель передбачає соціально відповідальних підприємців, які дбають про довкілля, суспільство і своїх власних співробітників. Активні громадяни об'єднані в місцеві товариства, зосередили б свої зусилля на різних питаннях, які не розглядатимуть ані органи місцевого самоврядування, ані підприємницький сектор, і які мають вагоме значення для місцевого розвитку. Такий стан речей передбачає добре встановлені рамки для функціонування всіх трьох секторів на місцевому рівні, правильне дотримання правил, виконання функцій та бажання робити внесок у будівництво суспільства співпрацею з іншими. Ця ситуація, очевидно, приносить користь суспільству загалом та всім його складовим частинам, а активне залучення до процесу є основною мотивацією сторін.

За наших умов, нам ще є до чого прагнути, щоб наблизитися до ідеального стану, важливим залишається, однак, пошук місцевого симбіозу та сприяння співпраці на благо громад.Є багато сіл, міст і районів, де місцеве співробітництво процвітає і сприяє більш динамічному і успішному місцевого розвитку. Карпатський фонд шукає приклади успішної практики і висвітлює досягнення громад та надає інформацію про них. Багато з громад мають потенціал, щоб бути прикладом для інших вітчизняних і закордонних громад.

Творча діяльність у СОСНА для молоді та дорослих

У наступних частинах цієї публікації автори спробували обрати декілька тематичних досліджень, які описують успішні приклади місцевих проектів розвитку, які виникли та були реалізовані в партнерствах. Кожен із наведених прикладів практики можна одночасно розглядати як модель успішної міжсекторальної співпраці на місцевому рівні в умовах сільської місцевості. Всі вони приносять нові підходи і являють собою, в певній мірі, новаторство і всі беруть до уваги специфіку своєї громади чи району. У випадку всіх описаних історій реалізатори натрапили та продовжують натрапляти на перешкоди, проблеми чи складнощі. Впоралися з ними, більшою чи меншою мірою успішно подолали недоліки та навчилися на цьому, для того аби в майбутньому бути мудрішими та обережнішими. Метою цієї публікації є проконсультувати та допомогти тим, хто починає, і при необхідності, протистоїть подібним викликам як герої наших історій. Віримо – це буде натхненням, мотивацією та реальною допомогою.

Учасники BOCCIA Duel Max зіграли проти членів ZOM Прешов під час параолімпійсських змагань із бочча

4. Кращі приклади – досвід Словаччини

4.1. Бардейовська триніжка

Прогулянка Бардейовом є яскравим прикладом співпраці некомерційного сектора, самоврядування та підприємців.

На карті Східної Словаччини можна знайти декілька красивих, історично і культурно багатих міст і містечок. Площею або кількістю вони не є особливими, але їхня атмосфера захоплює. Іноді людині хочеться просто прогулятися вуличками і хоча б на короткий момент заблукати в них.

Одним з таких прикладів є Бардейов. Географічним розташуванням – це північна перлина, але його дух зовсім не холодний. Бардейов належить до тих небагатьох словацьких міст, які, з одного боку зберігають величезну частину свого колишнього вигляду та історичного багатства, але одночасно воно модерне, зі свіжим духом, чисте і доглянуте. Тут є гармонічне поєднання старого і нового, яке в Бардейові на перший погляд, є симбіозом, який не б'є в очі, але його можна відчути. Цей симбіоз складається зі спільноти людей різних професій та інтересів, які в змозі об'єднатися і спільно допомагати Бардейову. Цю громаду об'єднав в основному Фонд громади міста Бардейов, який у східній Словаччині показав майже хрестоматійний приклад того, як має співпрацювати некомерційний сектор, місцеве самоврядвании та підприємці.

ФОНД, ЯКИЙ ОБ'ЄДНУЄ ЛЮДЕЙ

Фондом громади Бардейов керує Йозеф Яріна – людина з іскрою очах, а серцем – патріот. Завдяки спільному зусиллю усіх членів фонду, йому вдалося зайняти певне місце у житті міста та в проектах, які намагаються прикрашати його. За останніх кілька років була створена організація, яка підготувала відмінне середовище і умови для роботи інших непідприємницьких організацій в Бардейові.

«Місія фондів громад – це, насамперед, мобілізація всіх людських, матеріальних і фінансових ресурсів і здатність колективно

Результати міжнародного проекту «Від активних громадян до Європейських громадян»: автобусна лінія Бардейов (Словаччина) – Криніца (Польща)

Благодійні змагання з тенісу та благодійний обід, організовані Фондом громади Бардейова

і ефективно використовувати їх, щоб принести користь для людей, які живуть в місті чи регіоні. Йдеться про комунітну співпрацю місцевого самоврядування, підприємців та некомерційних організацій на благо міста», – пояснює Йозеф Яріна.

Притому постійно підкреслює важливість слів «разом», «співробітництво», «спільно». Але додає, щоб дійти до моделі, в якій всі будуть тягти разом за один мотуз, займе багато часу.

Перевагою Йозефа Яріну в його діяльності, яка веде до поєднування людей та ідей, є безсумнівно його дванадцятирічний досвід роботи в органах місцевого самоврядування. Він працював керівником управління сільського уряду і був мером в селі Раславіце. Був представником словацьких самоврядувань у Конгресі місцевих і регіональних самоврядувань Ради Європи в Страсбурзі. Він був членом команди, яку створила Делегація Європейської Комісії в Словаччині задля проведення інформаційної кампанії, спрямованої на підготовку словацького населення до вступу в ЄС. Він працював також експертом Об'єднання міст Словаччини. Але завжди залишився вірним своєму рідному регіону, а набуте знання і досвід хотів використовувати на благо регіону.

Під його керівництвом фонд громади покращує життя жителів Бардейова вже дванадцятий рік. Але поки почали з'являтися результати, необхідно було подолати певний брак довіри по відношенню до самоврядування та державних і урядових установ, які не завжди правильно розуміли в чому полягає діяльність третього сектору.

ПОДОЛАННЯ МЕНТАЛЬНИХ БАР'ЄРІВ

«Нас недооцінювали і підозрювали, що ми від них хочемо просто тягати гроші. Подолання цього ментального бар'єру було явно першою умовою до того, щоб робота некомерційних організацій на території міста була успішною, ефективною, і щоб була можливість досягти певних цілей. Ми не мали іншого вибору, тільки переконати їх своїми результатами. Довести, що у низці заходів і проектів, ми можемо бути дуже корисними для міста», – повертається

Йозеф Яріна до початків роботи бардіївського фонду громади.

Як він далі говорить, минуло кілька років, поки їм вдалося переконати місто в своїй корисності. в даний час, однак, зв'язок з місцевою ратушою відбувається без клопоту. Принаймні, два рази на рік, з ініціативи Фонду громади Бардейов, зустрічаються місцеві непідприємницькі організації з керівництвом міста і домовлються про способи вирішення проблем, до яких протягом тривалого часу ніхто не звертався. Йозеф Яріна твердить, що третій сектор в місті потрапив в позицію рівноцінного співпрацівника самоврядування.

«Наш досвід показує, що по відношенню до місцевого самоврядування ми повинні виступати як її партнер а не як неповноцінний гравець. Часто ми не вимагаємо від самоврядування фінанси, але передусім правильної інформації в правильний час. Взаємна інформованість може обидвом сторонам зберегти не тільки багато часу та енергії, а іноді навіть грошей. На наших зустрічах ми часто говоримо, наприклад, про те, як відновити об'єкти або місця в місті, які не були використані, яким способом їм вдихнути нове життя», – говорить голова фонду громади.

РІВНОЦІННИЙ ПАРТНЕР МІСТА

Фонд громади Бардейова таким чином поступово став рівноцінним партнером у наповнюванні суспільно корисних цілей в місті. Після подолання початкового збентеження фонд насмілюється навіть на співпрацю на більш високому рівні і пропонує місту партиципацію у багатьох його діяльностях. Місту запропонував, щоб представників третього сектору залучали в процес створювання комісій

Молоді люди до 30 років можуть долучитися до молодіжної благодійної програми та адмініструвати свої власні грантові програми

Молоді філантропи отримали у безкоштовну оренду громадський сад та проводять там свої заходи

в міському муніципалітеті. Фонд також прагне до співпраці в розробці стратегічних документів і планів міста.

Одним з них був План економічного та соціального розвитку, який став ключовою подією у подальшому розвитку бардіївської співпраці між громадами. Щоб створити план – повинна була участь всіх трьох секторів суспільства – державного, підприємницького та непідприємницьких організацій. Це було ключовою умовою, яку мали виконати всі міста в Європейському Союзі. Мешканцям Бардієва так вдалося створити по-справжньому цінний і повнокровний план розвитку міста.

План економічного і соціального розвитку міста Бардейов складається з тридцяти різних проектів. Будь-яка організація могла подати заявку на один з них і стати його виконавцем і гарантом. Фонд громади Бардейов розпочав працювати в проекті Чистий Бардейов, який спрямований на мобілізацію населення міста для підтримки чистоти і приємного середовища.

«Ми раді, що ми взяли під свою егіду саме цю програму, оскільки вона пропонує багато роботи і також видимих результатів. Бардейов – це красиве місто, яке бажає залишатися таким і потребує ретельного догляду когось, хто його любить. Вулиці міста є офісом першого контакту для кожного відвідувача, вони звертаються до нього, запрошуючи його далі. Не менш важливим є самі мешканці міста, які хочуть жити в чистому місті», – говорить Йозеф Яріна.

ЧИСТИЙ БАРДЕЙОВ

Програма «Чистий Бардейов» проводиться щорічно з 2005 року. Її місія – привести людей до більш активного підходу до навколишнього середовища та порядкуванню середовища. Програма складається з двох рівнів – мотиваційного та рестрикційного.

Мотиваційна частина це змагання. Фонд щорічно оголошує конкурс на найкрасивіші околиці будинку, житлового будинку та будинку організації. У кожній з категорій, нагороди отримують три учасники. Практично змагання діє такин чином: територія міста розділена на чотири або п'ять секторів. Для кожного сектора створена комісія, причому кожен член комісії повинен особисто пройти через весь сектор і обрати об'єкти, які вважає найкращими. Членами комісій є міські депутати, члени ради фонду, люди з непідприємницьких організацій, спонсори та волонтери. Кожен член кожної комісії потім висуває свого кандидата в переможці. Саме оголошення нагороджених має святковий характер – відбувається на площі або в місцевому амфітеатрі Бардієва за участі мера міста. Переможці отримують грошові та матеріальні нагороди,

і спеціальну табличку з логотипом проекту «Чистий Бардейов». Ці таблички потім можуть розмістити на фасаді будинку або на іншому помітному місці.

Рестрикційна частина проекту «Чистий Бардейов» спрямована на виявлення найбільших забрудників міста. Фонд звертається до мешканців з закликом навмисно вказувати на огидні або занедбані будівлі, можливо, й на публічні будівлі.

«Люди радо долучаються. Вони або відправляють свої власні фотографії або приходять особисто, щоб сказати, що в місті є на їхню думку негарного, непривабливого, що його спотворює», – пояснює Йозеф Яріна.

Фонд створює фотогалерею недоліків, яка оприлюднена не тільки на сайті фонду, але опублікована й в місцевих газетах та на місцевомуу телебаченні. І щоб захід отримав ще більшу популярність, до оцінювання залучають і учнів у середніх шкіл міста. Саме вони голосуванням вирішують, хто отримує антинагороду – «Будяк міста».

Фонд потім власнику найбруднішого об'єкту відправляє письмову заяву вжити заходів для виправлення недоліків. Приватні власники, як правило, цей приз не приймають. Все-таки будяк, але вже два рази вдалося передати – найбільшим забрудником міста учні обрали ратушу. в обох випадках, приз отримав сам мер особисто і пообіцяв виправлення.

«Це ясно показує, що проект має значення, оскільки можна побачити конкретні результати, зменшується кількість неохайних», – доповнює Яріна.

Партнерами фонду громади в цьому проекті є разом з місцевими органами

↑↑ Міжкультурний семінар митців із міст Пентаполітана на відкритому повітрі

↑ Обговорення демократії в Словаччині

самоврядування також місцеві підприємці. *«Імена підприємців та компаній, або їх логотипи ми даємо на наші проектні плакати, забезпечуючи тим їхню позитивну видимість. Це взаємовигідна співпраця»,* – говорить голова фонду.

Участь в проекті бере також місцеве телебачення, яке проводить дискусії про навколишнє середовище в місті. Сюди запрошують представників різних установ. Жителі можуть в прямому ефірі дзвонити

в студію, ставити запитання, висловлювати свою думку, і часто вельми критичну.

Родзинкою в рамках співпраці фонду, міста та підприємців був скандал фонтану. Приблизно сім років тому, в рамках програми «Чистий Бардейов», фонд спробував знайти, скільки фонтанів було в минулому в Бардієві. Всього було знайдених шістнадцять, функціонуючим був тільки один. Тому фонд вирішив запропонувати місту співпрацю у їхньому відновленні. Фонд таким чином став посередником між містом і підприємцями. Серед них шукали тих, які були б готові фінансувати витрати на експлуатацію. в даний час біля фонтану встановлені інформаційні дошки, які містять інформацію про те, яка компанія є спонсором даного фонтану.

Проекти *«Плану економічного і соціального розвитку»* фактично зблизили Фонд громади Бардіїв та місто. Гасло *«Дійсно разом»* в даному конкретному випадку дійсно було застосоване. І щоб співпраця була ще вужчою, фонд запрошує представників міста на багато своїх заходів. Саме такі неформальні зустрічі та обговорення є місцем, де руйнуються бар'єри. Це можливість краще пізнати один одного і більше зблизитися.

НЕТВОРКІНГ, ЯКИЙ ДОПОМАГАЄ ВСІМ

На своє функціонування і здійснення суспільно корисної діяльності Фонд громади Бардіїв забезпечує фінансування з декількох джерел. На додаток до спонсорських подарунків та малих заробітків на публічних заходах є дуже важливою благодійна діяльність. Варто відзначити, наприклад, вечір, протягом якого відбувається аукціон малюнків місцевих художників та студентів художніх шкіл. Іншим благодійним заходом є тенісний турнір, де стартовий внесок за участь іде на рахунок фонду.

Проект молодих філантропів базується на принципах Молодіжної ради. Молодь вчиться керувати власними проектами

Громадський фонд також бере участь в інших заходах на благо людей та на благо всієї громади. Доказом була також підготовка різдвяних ринків протягом останніх двох років. До тих пір різдвяні ринки в Бардейові не організовувалися, але, оскільки, ринки були у всіх містах та містечках в регіоні, і мешканці Бардейова мріяли про них. Тому фонд громади вирішив, що вони це організують.

«На спільному засідання ми запропонували місту, що ми організуємо ці ринки», – говорить Йозеф Яріна.

І дійсно так сталося. Мешканці Бардейова змогли протягом Різдва і свят насолоджуватися не лише освітленим різдвяним деревом, а й добре оснащеними кіосками та програмою, яка містила багато захоплюючих виступів.

Фонд громади також допомагає іншим некомерційним об'єднанням виконувати свої завдання. Прикладом такої співпраці в Бардейові є програма «Молоді Філантропи», побудована на ідеї та концепції програми Youth Bank. Його завданням є розвивати волонтерство та благодійність серед молоді і привести їх до активної участі в різних заходах, підтримувати талант та цікаві ідеї. з грантової системи можуть молоді люди, до тридцять років, отримати кошти для суспільно корисної громадської діяльності.

«Ми також мотивуємо молодих волонтерів щоб вони вчилися навичкам, вправності необхідним їм в третьому секторі. Ми навчаємо їх так, щоб вони самі вміли управляти своїми власними проектами», – пояснює Яріна.

До таких програми належало, наприклад, очищення берегів ріки Топля.

Місцева влада та фонд у партнерстві організували культурну презентацію місцевих неприбуткових організацій

Надзвичайним заходом було і відкриття велосипедного сезону, на якому брало участь понад сто тридцять чоловік в ретро костюмах на старих велосипедах. Вони зробили невеличку поїздку по вулицях міста і кінцевою зупинкою був Бардейовський курорт, де вони насолодилися спільним пікніком. Іншим заходом *«Молодих філантропів»* був воркшоп дерева, організований молодими художниками для своїх однолітків.

Фонд громади співпрацює з громадським об'єднанним «Different». Фонд допоміг йому отримати безкоштовну оренду на десять років «Товстий бастіон». Бастіон відкритий для публіки і мешканці Бардейова його полюбили як місце культурного та соціального життя. Ці дві некомерційні організації співпрацювати і на інших заходах у місті, таких як традиційний Бардейовський ярмарок.

Остаточним результатом мультисекторної співпраці був міжнародний проект

«Від активною громадянства до Єврогромадянтства», метою якого було наблизити Європу мешканцям Бардейова. Програма проходила в семи містах-партнерах в Чеській Республіці, Польщі, Румунії, Італії, Латвії, Словенії та Німеччині. Його метою було взаємопізнання жителів цих міст і організування різних семінарів та культурних заходів.

Одним з партнерів було й польське місто Криниця, розташоване тільки за тридцять кілометрів від Бардейова. Проблема була в тому, що між цими двома містами немає прямого зв'язку. Члени фонду звернулися до самоврядувань обох міст з ідеєю створити експериментальне автобусне сполучення між містами. На наступний виклик відповів один підприємницький суб'єкт і ця діяльність увінчалася успіхом: протягом двох місяців було перевезено майже чотириста туристів. Причому автобус їздив тільки по вихідних.

Немає нічого неможливого, коли хочеться. Про правдивість цього гасла могли б члени фонду громади Бардейова говорити багато. Їхня невпинна робота протягом останніх років позитивно вплинула на якість життя в місті.

«Наша бажана мета – участь у довгострокових планах і заходах, які мають безпосередній вплив на покращення життя в місті, чи це навколишнє, бізнес-середовище, культурне або громадське життя», – говорить Йозеф Яріна.

В співпраці з місцевими органами влади і представниками бізнесу, їм справді вдається це виконувати.

4.2. Яблоновський рецепт для сільських районів

Словацькі сільські райони отримують нову кров: ентузіастів, які його відновлюють, прикрашають та вдосконалюють. Одним з таких ентузіастів є громадське об'єднання «Крас» (Kras).

Громадське об'єдняння діє на території Гемера уже більше восьми років. Об'єднує державний і приватний сектори і з 2010 р. має статус місцевої ініціативної групи. Об'єднання працює на території Національного Парку Словацький карст і об'єднує дев'ятнадцять населених пунктів Рожнявського району, п'ятнадцять підприємницьких суб'єктів та двадцять вісім громадських організацій. Об'єднання вже здійснило приблизно шість десятків успішних проектів.

Територія, на якій громадське об'єднання «Крас» (далі ГО Крас) розвиває свою діяльність, є прилеглою до прикордонного регіону Угорщини – Національного парку Аггтелек. Регіон має багато природних і культурних цінностей, завдяки яким є в даний час одним з найпопулярніших районів у Словаччині. До найцікавиших пам'яток належать доступні для туристів печери Словацького Карсту-Гомбасецька печера, Доміца і Охтінська Арагонітова печера. Вони, разом з іншими печерами Словацького карсту внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

«Область має великий потенціал. Вона таїть в собі безліч об'єктів і природних явищ, які можуть бути перетворені в туристично привабливі місця, які можуть підвищити інтерес до пішого та велосипедного туризму. Наступною перевагою є близьке розташування цієї території до кордону Угорської Республіки, що не виключає можливості міжнародного співробітництва. Сільське господарство і суміжні види діяльності, в свою чергу, забезпечують простір для розвитку агротуризму», – говорить менеджер об'єднання Сільвія Папайова. Стратегічною метою місцевої ініціативної групи є підвищити привабливість Національного парку Словацький Карст і таким чином збільшити зайнятість і купівельну спроможність місцевого населення і загальний рівень життя. Саме через це група бере участь у різних проектах розвитку.

ІНІЦІАТИВНА ГРУПА

Одна з найбільш важливих програм, що сприяла подальшій діяльності, була програма розвитку сільських районів Міністерства сільського господарства та розвитку сільських районів. У рамках програми є чотири основні пріоритети, причому четвертий з них – LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de le Économie Rurale) – спрямований на покращення якості життя в сільських районах а також підвищення економічних можливостей та соціальних умов сільського населення. Програма підтримує людей та заохочує їх до співпраці та подолання

У Яблоньові вас зустрінуть місцевим традиційним хлібом

Карусель побудована з екологічно чистих природніх матеріалів

проблем, з якими вони зіткнулися; стимулює їх шукати нові шляхи, щоб стати конкурентоспроможними і знаходити прихований потенціал своєї області, який можна використати у довгостроковій перспективі.

Після розробки інтегрованої стратегії розвитку території, об'єднання отримало статус місцевої ініціативної групи, а Міністерство йому надало фінансову підтримку у розмірі більше двох мільйонів євро. Завдяки цьому бюджету ГО «Крас» почало оголошувати конкурси на проекти розвитку та відновлення населених пунктів на території Словацького карсту та його околиць.

Сільвія Папайова підкреслює, що проекти місцевої ініціативної групи працюють на принципі суспільно-приватного партнерства, тому що це співробітництво населених пунктів, тобто місцевого самоврядування, з підприємцями та некомерційними організаціями. «*Кожен тут має своє місце і може спробувати здійснити найкраще зі своїх бачень»,* – пояснює вона.

АКЦЕНТ НА ТУРИЗМ

Для місцевих підприємців, наприклад, відкрився шлях для розвитку сільського туризму. Особливо йде мова, про будівництво житлових об'єктів для розміщення туристів до десяти осіб. LEADER також запропонував фермерам шанс знайти нове застосування об'єктам, які протягтом багатьох років уже не служать своїй первісній меті. Старі зерносховища, склади,льохи таким чином могли перетворитися, наприклад, на ремісничі майстерні або пансіон. Також громадські організації могли втілити свої проекти. Вони подавали заявки на проекти спрямовані на маркетинг сільського туризму, і багато з них було реалізовано. Результатом таких проектів та заходів є і книга Na prahu Gemera («На порозі Гемера»), в якій знаходяться розповіді з чотирьох гемерських сіл. Кожна з розповідей є оригінальною і виходить з реалій села та переказів і легенд, пов'язаних з ним. Книга не тільки дає цікавий погляд на конкретне село, а також містить корисну інформацію про село, про те, чому його варто відвідати, які пам'ятки і послуги воно пропонує.

«Це цікавий,але й практичний гід для наших відвідувачів, які завдяки ньому можуть дізнатися про нашу культуру, історію. Більше того, його дуже приємно читати», – говорить Сільвія Папайова.

Аналогічний проект називається Po stopách príbehov («По стопах історій»). Він реалізується за фінансової підтримки Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів. Наприкінці жовтня 2014 року в селі Яблонов над Турньою сільські голови

дев'ятнадцяти сіл Рожнявського району отримали дев'ятнадцять дерев'яних статуй, які представляють персонажів і сцени з історичних переказів і легенд, пов'язаних з територією кожного села. Статуї, творцями яких є сім східнословацьких скульпторів, встановлені безпосередньо в селах, де вони будуть цікавинками для туристів.

Відвідувачі можуть в кожному селі вислухати цікаву інтерпретацію історії, яку дерев'яна скульптура зображує, про неї їм розповідатимуть треновані місцеві гіди-аматори. На початку 2015 року побачила світ книга Krajina príbehov: Slovenský kras («Країна оповідань: Словацький карст»). Книга включає в собі оповідання, які пов'язані з конкретними історичними об'єктами і природними явищами в згаданих дев'ятнадцяти селах та їх околицях.

Зацікавені знайдуть в публікації також практичну інформацію, яка допоможе при поселенні чи використанні різних місцевих туристичних послуг.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Об'єднання «Крас» займається також міжнародним співробітництвом. Прикладом такого співробітництва є проект «Казкове королівство равлика Краска». Партнером в цьому проекті була ініціативна група Моравський Карст. Проект розрахований на дітей та їх батьків. в його рамках були створені й надруковані дві книги казок, які цікавим способом розповідають легенди і міфи регіонів. Словацька книга Dobrodružstvá slimáčika Kraska («Пригоди равлика Краска») була надрукована тиражем 2500 екземплярів. Аналогічна публікація була надрукована і чеською мовою.

Центр – цікаве місце для відвідин

«Коли Ваша дитина прочитає книгу, то порине у світ пригод з равликом Краском в ті місця, де ці історії відбулися. І ви можете бути впевнені, що вона захоче, щоб Ви з нею особисто відвідали їх», – пояснює Сільвія Папайова сенс цієї діяльності.

Казкове королівство пропонує сім'ям з дітьми активну програму для пізнавання карстових територій. У кожному регіоні є «Казкові офіси». в таких офісах діти можуть отримати паспорт, у який потім збирають собі штампи з окремих місць, які разом з батьками відвідали. Паспорт можна скачати і з Інтернету. Всю важливу інформацію про «Казкове королівство равлика Краска» можна отримати на веб-сайті www.krasko.info.

Наступний з транснаціональних проектів носить назву «Карст – наша спільна спадщина». Проект пропагує менш відому культурну спадщину обох карстових областей.

Інноваційним елементом є спільний маркетинговий план відновлення культурної спадщини. Результатами проекту є не тільки фільм-гід, веб-презентація, або інформаційна листівка, але й спільні фестивалі та спеціальні семінари про археологічні та історичні пам'ятки, а також регіональну кухню. Основною метою є не тільки відродити сільський туризм, а й поглибити солідарність місцевих жителів. Саме вони дають області обличчя і саме від них залежить, яке буде враження про регіон у відвідувачів.

Найбільш вражаючим результатом проекту є серія фільмів про Словацький та Моравський карсти, яка має шість частин. Це документальні фільми, які є скарбницею історії, ремесел, гастрономії, природи, звичаїв і традицій. Крім того, завдяки цому фільму, населені пункти в цих областях стають більш публічними.

«У кожному селі приховані не лише природні і культурні цінності, але також і людські. Саме у роботі над цими фільмами ми пізнали багато неординарних людей,

↖ Жителі можуть використати пристрої для сушки фруктів у власних потребах

← Регіон відомий своїми винами та винними погрібами, які не мають аналогів

про яких ми до цього не знали», – говорить менеджер об'єднання.

Кожна історія має свого героя і оригінальну атмосферу. Пропонує заглянути в саме серце місцевих жителів, які не грають, а залишаються самими собою навіть перед камерою. Згадаймо, наприклад, фільм про пана Ігнатія, винороба, якого творці фільму відвідували протягом усього року, щоб захопити справжє і автентичне сільське життя. Ще одна цікава частина зображує виробництво скотарських палиць, коровячих дзвіночків і плетіння кошиків. Ці ремісницькі майстерності передаються у сім'ях з покоління в покоління.

«Коли людина подивиться фільм, можливо, хтось захоче одягти похідні черевики. Може хтось відшукає саме цього пана на Сіліцькому плато і захоче отримати таку скотарську палицю безпосередньо від нього. Це саме те, що ми очікуємо від фільму – хочемо мотивувати людей, щоб вони відвідали нас особисто», – пояснює Сільвія Папайова. Той, хто зацікавлений, може подивитися фільми на сайтах обох організацій, які беруть участь в проекті, а також фільми доступні на DVD носіях.

ДЖЕМ ВІД АНІЧКИ

Дивлячись один з документальних фільмів, майже відчутний запах щойно приготованого джему. Документальний фільм є про пані Анічку із села Яблонов над Турньою. Вона сама говорить, що вона звичайна жінка, господиня дому. Але кожен хто перегляне фільм або особисто з нею зустрінеться, зрозуміє, що, напевно, вона не є звичайною. *«Протягом багатьох років я готувала джеми тільки в малій кількості, тільки для своєї родини. Але коли я вийшла на пенсію, все змінилося»,* – говорить пані Анна. Вони разом із чоловіком – фермери. Мають три сади і виноградник, тобто роботи завжди вистачає. Природа вимагає свого в кожну пору року, і вони відчувають її чутливим серцем господарів. Вони слідують за місячним календарем і вірять, що календар також має дуже позитивний вплив на урожай. Урожай завжди був великий. Інколи врожай є настільки великим, що навіть при великому бажанні його неможливо використати. Надлишкові продукти, фрукти та овочі вони спочатку роздавали сусідам, але ті тільки крутили головою, що їм дають додаткову роботу. Надалі роздумовували над тим, як справитися з продуктами, які вони не можуть використати самі. Нарешті їм допоміг щасливий випадок. Саме в той час, коли вони ламали собі голову над питанням як переробити всі фрукти та овочі, їхня дочка почала працювати над розвитком регіону. Пані Анна з чоловіком довго не вагалися і вирішили долучитися.Спочатку вони почали вирощувати виноград, чим хотіли підтримати ідею збереження традиційних домашніх цінностей. Пані Анна дуже швидко зрозуміла, що це не її шлях.

«Спочатку я думала, що я допомагатиму своєму чоловікові з вином, але виявилось, що це не моє. Нехай чоловік робить сам свої справи, а я буду займатися своїми», – пояснює вона.

Своєму чоловікові, звичайно, як і раніше, допомогає, але тепер її світом стали джеми і намазки. в процесі виробництва продуктів використовує всі фрукти і овочі з власних городів. Свої продукти може з гордістю представляти як БІО. Пані Анна обробляє все – від звичайних фруктів, таких як полуниця, малина, вишня, червона і чорна смородина, синій і білий виноград, також нетрадиційні, такі як мушмула або айва, та овочі, такі як ревінь, помідори, перець, гарбуз хоккайдо і багато інших. Із них

Велика кількість заходів дає можливість придбати місцеву продукцію ручної роботи

робить варення, джеми, чатні, а також намазки. Через те, що пані Анічка не додає до них ніяких смаків або ароматизаторів, джеми зберігають справжній, оригінальний смак домашніх садів. Винятком є тільки соки з придбаних апельсинів і лимонів, які додаються до джему з гарбуза хоккайдо. Пані Анічка робить джеми навіть з лікарських трав, таких як шипки, бузина або горобина.

СМІЛИВІ ПЛАНИ

Діяльність Місцевої ініціативної групи «Крас» постійно зростає. Бачень є багато, а ентузіазму при погляді у майбутнє їм не бракує. Ці люди люблять свою батьківщину, допомогають їй стати на власні ноги і в той же час мотивувати місцевих жителів. Вони хочуть задовільнити свої бачення розвитку, відповідно яким до 2025 року територія стане місцем зі стабільними підприємницьким середовищем, із єдиним регіональним брендом, якісним навколишнім середовищем, хорошими селами, які використовують свій потенціал, розвиненим агротуризмом та новими і комфортабельними засобами розміщення, ресторанами і комплексними послугами.

«Ми хочемо направляти туристів до нас. Наш регіон – прекрасний, тому ми сподіваємося, що його відвідуваність незабаром збільшиться», – додає Сільвія Папайова.

4.3. Свержовське диво

Сільський голова Свержова показав, як у економічно відсталих районах можна регіональні обмеження.

Місцеве самоврядування та третій сектор знаходяться дуже близько один до одного. Вони тісно пов'язані з місцевим навколишнім середовищем, що їх природно веде до пошуку підтримки серед місцевого населення. Їхнє призначення співпраці, однак, на практиці не проявилося в такій мірі, як могло б. Ініціаторами цієї співпраці, здебільшого, є самі активісти некомерційних організацій. Сільський голова Свержова, Павел Целюх є винятком. Вже майже 20 років є двигуном співпраці місцевого самоврядування, некомерційних організацій та місцевих підприємців. Головним чином, завдяки цьому східнословацьке село в бідному регіоні Бардейовського округу процвітає та є прикладом того, що і з малого можна робити дива.

ЯКЩО СІЛЬСЬКИЙ ГОЛОВА КУХАРЮЄ

Павол Целюх головує вже шостий виборчий термін. Під час цього інтерв'ю варив передріздвяну капусницю. Наступного дня в дітей починалися канікули, але цього вечора в програмі були щорічні святкування. У залі будинку культури мають відбутися передріздвяні посиденьки, на яких діти виступлять зі своєю програмою, в кінці буде подаватися капусниця від голови села, вафлі з медом та подарунки для дітей. В посиденьках беруть участь вихованці садочка та учні початкової школи, батьки, вчителі, місцеві волонтери, робітники села та фірм, які ведуть підприємницьку

Талановиті роми зі Свержова на День ромів

↑↑ Місцевий голова на зустрічі з українськими учасниками Проекту Дійсно разом

↑ Центр громади відвідують дітки із навколишніх сіл

діяльність на території села. Власне, кожен хто має час та бажання трошки посидіти та розважитись. П. Целюх перед святами готує для села вже 20 років. Як кожен чоловік, який піймав до рук варіжку, не може зварити двічі однакову на смак страву. *«Кожного разу є інакша. Але діти мені завжди говорять: «Наша мама варить добрий суп, але ваш є особливим»,* – посміхається голова села. Додає, що завдяки цьому малому святкуванню може побачити, як ростуть діти в селі. з юнаків та дівчат, які ще недавно протирали шкільні парти, виростають батьки. Багато з них є членами добровільної пожежної бригади, що працює в місцевих некомерційних організаціях, або в інший спосіб допомагають селу. На передріздвяних посиденьках згадують те, що пережили та часто будують плани на те, що зробити в Свержові наступного року.

Подібні посиденьки відбуваються навесні. Кухарський фартух тоді одягають місцеві підприємці. На другі травневі вихідні готують регіональні традиційні страви. Варять мачанку, рубцевий суп, капусницю, фасольовий суп, гуляш (тушковане м'ясо), тістечка, пироги, млинці та інші делікатеси. Діти продають квитки, за котрі купуються страви. Всі прибутки залишаються неподільними і під час року витрачаються на потреби дітей. Ця акція вже достатньо популярна. Свержов налічує 580 мешканців, але впродовж дня посмакувати сюди приходить більше тисячі людей.

«Дуже цікаво,що, наприклад, людина, яка працевлаштовує у своїй фірмі більше 50 людей, працює в поті чола аби присвятити себе іншим», – говорить П. Целюх.

Таким чином в Свержові спільно живуть вже декілька років, і місцевим навіть не приходить така думка, що село завдяки цьому є унікальним. Визнає це і голова села. Пояснює, що він сам не розуміє, що в селі якось по-особливому функціонує зразкова міжсекторальна співпраця органів місцевого самоврядування, третього сектору та підприємців. Усвідомлює це тільки тоді, коли чує від якогось колеги, сільського голови, запитання, як вони спромоглися досягти такої співпраці в селі. Очевидних прикладів того, як мешканці Свержова спільно засукують рукави є більше ніж достатньо.

Наприклад, багатофункціональний майданчик, стіна для скалолазіння або житло для ромів. Всі ці акції, окрім того, що принесли певний результат, допомогли зблизити мешканців села. І ця згуртованість є відчутною на спільних акціях.

Якщо ж сільського голову запитати, як свержовчанам вдалося зробити те, що вони зробили, він тільки знизує плечима і каже здебільшого щось, що звучить трошки як вираз, але у випадку села діє стовідсотково: *«Довготривалою систематичною працею, результати якої людина не може чекати за рік, ані за чотири роки.»*

БАГАТО МУЗИКИ ЗА НЕВЕЛИКІ ГРОШІ

Як і у випадку соціальних, так і у громадських акціях села, голова зазначає, що гроші не є найважливішою складовою. Вирішальним є вміння мобілізувати власні ресурси, а також шукати та використовувати можливості, які можуть допомогти в розвитку регіону. І у всіх цих випадках потрібно використовувати співпрацю органів місцевого самоврядування, некомерційного сектора, підприємницьких суб'єктів і самих мешканців села.

Наприклад, багатофункціональний майданчик в селі допомагали будувати приватні фірми разом з організаціями, підключеними до села, мешканці долучалися активними роботами та волонтери, які мали час та бажання допомогти.

Дуже важливою ланкою в цій діяльності є громадське об'днання Свержова. В ньому представлені різні організації, більшість з яких походить з Свержова. Наприклад, початкова школа, добровільна пожежна бригада, саме село, але, наприклад, і несвержовська організація,

↑↑ У центрі громади діти отримують та розвивають різні навчики

↑ Для тренувань жителі можуть використати багатофункціональний майданчик, «шведську стінку» або фітнес-центр

громадське об'єднання «Людина в біді». Однак, Свержов координує роботу та допомагає з рефінансуванням. Наприклад, як некомерційна організація отримує грант на проекти, а село допомагає у їх співфінансуванні.

Важливим елементом свержовської самодопомоги є сільська фірма «Svepos – Sverťovský» («Свепос – Свержовський»), підприємство послуг. Вона, наприклад, побудувала житлові будинки для молодих ромських родин, а також для більшості населення. Фірма брала участь у ремонті будинку культури, садочка, початкової школи та в інших акціях. Окрім результатів, які одразу помітні, селищна фірма приносить користь, яка не впадає відразу в очі. Допомагала зберігати робочі навички людям, які не мають роботу і водночас є для них так званим містком для пошуку нового місця роботи. *«Якщо ці люди у нас з'явилися, вони дуже часто знаходять роботу завдяки посиланням, які отримують через Svepos»,* – пояснює П. Целюх.

Додає, що громадський розвиток є лейтмотивом майже всіх інвестиційних та не інвестиційних акцій в селі. Таким собі програмним забезпеченням праці з громадою є «Громадський центр Свержов», який співпрацює з селом від 2009 року. Його мета полягає в розробці та реалізації програм, що ведуть до соціальної інтеграції та підтримки співіснування всіх груп, які живуть у селі.

Громадський центр підтримує «Низькопороговий клуб для дітей та молоді», спрямований на діяльність, яка допомагає розвивати особистісний рівень молодих людей, зокрема, ромської громади, яка має загальну чисельність населення приблизно 12 відсотків. Центр має також цікаві гуртки, додаткові уроки для учнів початкових шкіл та навчальні курси для дорослих, які спрямовані, наприклад, на отримання навичок роботи з комп'ютером, а також підвищення фінансової грамотності.

Громадський центр своєю допомогою вийшов за межі Свержова. Його допомогу використовують молодь та дорослі з прилеглих сіл. Не є єдиним прикладом того, що маленьке східнословацьке село завдяки активній діяльності сільського голови, стає важливою одиницею на мапі Бардейовського округу. Наступним чинником є те, що з 2002 року в селі Свержов функціонує спільна служба адміністративних послуг, які надає більше ніж 80 селам Бардейовського округу (послуги, що знаходяться у віданні держави). Сюди входять питання Будівельного кодексу, навколишнього середовища, спільного селищного шкільного управління, соціального будівельного органу управління для місцевої та цілеспрямованої комунікації. Як основні повноваження адмініструє єдину систему нарахування заробіної плати та бухгалтерського обліку для 80 сіл Бардейовського округу. Ця діяльність економить фінанси органів місцевого самоврядування регіону та допомагає створити декілька робочих місць.

ПОДОЛАННЯ ОБМЕЖЕНЬ

Приклад Свержова показує, що навіть великим проблемам можна протистояти. Селище знаходиться в регіоні, який через брак якісних доріг та інших важливих інфраструктур не може занадто розраховувати на прихід інвесторів, які б принесли економічне покращення. Цей недолік заповнила діяльність органів місцевого самоврядування, які змогли успішно мобілізувати громаду та спонукати її до покращення умов, в яких вони живуть.

4.4. Активісти, які далеко попереду держави

Бідні жителі ромського табора будують собі свої власні будинки. Легально і без державної допомоги.

Ідея, яка нагадує утопію, стала реальністю завдяки некомерційній організації «ETP Словаччина». У східнословацькому селі Ранковце реалізований унікальний проект, який проклав шлях не тільки для ромів. Але також для державних і місцевих органів влади, яким поки не вдалося знайти рецепт вирішення складної ромської проблеми.

ІНШИЙ ПОГЛЯД

До недавнього часу переважала думка, що єдиним способом допомоги ромам з таборів є переселення їх в квартири низького стандарту, які побудовані за гроші платників податків. Цей підхід в кінцевому результаті створює більше проблем, ніж вирішує. Мешканці не дбають про безкоштовно отримане житло, часто вони квартири навіть руйнують.

У більшості населення таке рішення проблеми викликає часто агресію. Зрештою, «білий» нічого не отримує безкоштовно, і якщо молода сім'я хоче придбати власне житло, в основному вона повинна погрузти в боргах на багато років.

Мартін Ваврінчік із «ETP Словаччина» каже, що концентрована бідність людей, що живуть протягом кількох поколінь в середовищі, де немає жодних героїв або правил, є серйозною проблемою

Ромські сім'ї, що пройшли курс писемності можуть отримати мікро-кредит для будівництва власного дому

Віра в ромів, що вони можуть побудувати свої домівик, виправдала себе в результаті

в деяких з наших регіонів. Через те каже, що, якщо нам вдасться допомогти цим людям, в кінцевому результаті це матиме позитивний вплив і на більшість населення.

«Бар'єри настільки величезні, що якщо їм не забезпечимо особливої допомоги, вони не матимуть ніяких шансів. Хто народився в таборі, в основному там проживе все своє життя, і в ньому помре», – говорить він.

Він сам залишив якийсь час тому цікаву посаду в уряді, саме для того щоб мати можливість допомагати таким людям.

«Мій дохід менший ніж дотепер, але робота в третьому секторі мене внутрішньо наповнює. Я знайшов професійне щастя в роботі з ромами», – зазначає.

Як Мартін далі пояснює, «ETP Словаччина» є некомерційною консалтингово-освітньою організацією, яка працює в Словаччині протягом майже двох десятиліть, і останні 15 років присвятила допомозі людям, що живуть на межі суспільства в ромських таборах. ETP співпрацює з органами державної влади, підприємцями та іншими неурядовими організаціями. Організація займається проектами, спрямованими на підтримку регіонального розвитку, соціально незахищених груп та етнічних меншин. У десяти ромських таборах у Східній Словаччині у співпраці з місцевим самоврядуванням побудовано громадські центри для допомоги своїм мешканцям.

НОВА НАДІЯ

Найбільш цікавим проектом організації ETP є саме програма самодопомоги будування будинків «Будуємо надію», яка нещодавно отримала в Брюсселі Золотий приз громадянського суспільства. Проект спрямований на покращення якості життя в ромських поселеннях. Причому некомерційна організація протягом декількох років надавала обраним ромським сім'ям мікрокредити для відновленни своїх будинків. Загалом отримало допомогу більше п'ятиста претендентів.

Останні два роки організація вирішила, використовуючи цю схему, підтримати будування зовсім нових, дешевих, екологічних та енергоефективних будинків.

«Спочатку відіграла важливу роль підготовка, спрямована на підвищення фінансової грамотності ромів. з певною групою клієнтів ми працювали на неї, щоб вони зрозуміли більш глибокий вимір цілого перетворення. Вони повинні були пройти спеціальну підготовку в громадському центрі, де вони дізналися все потрібне про функціонування грошей, відсотків, про планування сімейного бюджету тощо», – пояснює детальніше Мартін Ваврінчік.

Підбір відповідних сімей був відносно довгий і складний. в селі Ранковце ETP покладалася насамперед на місцевого

соціального працівника і голову місцевого громадського об'єднання «Для кращого життя», Франтішку Ондрашікову, яка є в контакті з місцевими мешканцями табора вже чотирнадцять років. Вона знає їх дуже добре, вона їхня подруга, довірена і вчителька.

«Я знаю, що мрія кожної молодої сім'ї – мати свій будинок. Може не з самого початку, оскільки, відповідно до ромської традиції, наречена приходить спочатку до дому свекрухи, поважає її і вчиться від неї. Але після того, як молода сім'я має вже двоє дітей, вони хочуть бути незалежними. Часто, однак, не можуть собі це дозволити», – говорить вона.

Франтішка Ондрашікова добре знає, якими насправді є місцеві роми, як вони живуть і що їм потрібно. І через це вона стверджує, що проект самодопомоги будування будинків в селі, який почала ETP, є подією їхнього життя. *«Ні вони, ні їхні батьки ніколи не мали нічого. Раптом їм пропонується така можливість. в ромському таборі весь день нудно, бо там нічого не відбувається. Так що якщо ви прийдете до них з будь-якою ідеєю, всі хочуть відразу долучитися. Це цікаве, це щось нове», – пояснює вона.*

Звичайно, не все проходило без проблем. *«Коли ми на відкритому засіданні питали людей, хто хоче мати свій власний будинок, піднялася купа рук. Але кількість рук раптово зменшилася, коли ми їм сказали які умови вони повинні виконати»,* – згадує вона з посмішкою.

КРОК ЗА КРОКОМ

Весь процес складається з декількох етапів. По-перше, вони повинні були визначити відповідні родини. Після призначення майбутніх будівельників, був етап

Більшість з них є безробітними та нудяться, тому з ентузіазмом сприймають будь-яку діяльність

заощаджування. Люди, залучені в програму протягом року повинні були зберегти певну суму, в середньому, близько тридцяти євро щомісячно на банківських рахунках. Умови заощаджувальної програми дуже суворі. Зацікавлені в новому житлі, клали згадану суму на банківський рахунок.

«В цьому етапі перший раз виявляється ступінь мотивації клієнта. Періодично ми перевіряли не тільки те, чи він вказану суму на рахунок вклав, але й те, чи вони гроші з рахунку не зняли. Якщо

умови виконані, після одного року клієнт отримує як бонус таку саму суму, яку він протягом року заощадив. Це мотиваційний елемент в програмі і до сьогодні він виправдав себе», – говорить представник некомерційної організації.

Ті, хто були успішними і яким це вдалося, були дійсно щасливі і пишалися собою. Роми змінили своє мислення, вони почали думати наперед і почали планувати. Також вони зрозуміли, що іноді достатньо просто трохи скромніше жити тепер, для того, щоб радіти солодкій нагороді в майбутньому.

На наступному етапі організація надавала будівельникам мікрокредити у розмірі приблизно шість тисяч євро. Будівельники отримали не готівку, а будівельний матеріал, робочі інструменти та знаряддя. *«Кредит забезпечений стандартними і прозорими умовами. Якщо клієнт з деяких серйозних причин їх не виконує, ми скориговуємо йому платіжний календар. У випадку, коли ми дізнаємося, що клієєнти навмисно намагаються уникнути дотримання умов і порушують договірні умови, ми накладаємо арешт»,* – пояснює Мартін Ваврінчік.

Як далі додає, якщо б в цьому відношенні не діяли послідовно, кількість проблемних одержувачів була б, напевно, вища. За допомогою цієї моделі, проблеми з погашенням кредитів їм вдалося звести до мінімуму.

Після завершення підготовчих етапів будівництва, слідом іде процес реалізації. Клієнти спочатку з накопичених грошей купують земельну ділянку від села, і потім починають самостійно будувати свої будинки. ETP Словаччина допомогла їм забезпечити всі необхідні дозволи, а також

Перед тим, як отримати позику, вони мають навчитися заощаджувати та відкладати певну суму грошей щомісяця

забезпечила нагляд за будівництвом та координацію будівельних робіт. Але далі уже зацікавлені в новому житлі змушені допомагати собі самі.

ВИХОВНИЙ АСПЕКТ

«Ми керуємося філософією, що допомагати клієнтам потрібно тільки в тій мірі, якій це необхідно. Все що вони можуть зробити самостійно, потрібно залишити їм», – говорить Мартін Ваврінчік.

Саме тому клієнти отримали допомогу від організації тільки в суттєвих аспектах, про інше вони уже були повинні піклуватися самі. Координатор будівельних робіт, наприклад, допоміг визначити, чи мають вони достатньо цементу в бетоні, чи викопали досить глибокі фундаменти і зробили прямі стіни – всі ці роботи, однак, клієнти роблять самі. Активісти ще завжди шукають межі між тим, що роми можуть зробити самі, а що ні. Іноді траплялося, що допомога необхідна і в таких випадках, коли це не прийшло би в голову нікому.

Працівники НУО, наприклад, виявили, що деякі роми не знають навіть основних, елементарних речей. Ставалося і таке, що їм не вдалося відміряти три метри, оскільки вони ніколи в своєму житті це не потребували і не тримали в руках метр. Або вони намагалися збільшити свій будинок. Будівельники, наприклад, протягом вихідних попересували відзначені штифти, бо вони хотіли мати більший будинок. *«Людина насправді в один момент розважається, але сумним фактом залишається те, що саме на таких дрібницях можна проілюструвати, в якому надзвичайно далекому світі ці люди живуть, навіть якщо вони живуть поруч з нами, і як по-різному сприймають вони деякі інші речі»,* – говорить Мартін Ваврінчік.

Виховний аспект проекту виявився у спробі змінити ставлення людей у таборі до своїх зобов'язань. Це не секрет, що спочатку багато хто був лінивим, не хотів вставати вранці та йти будувати. Може вони думали, що вони якось обдурять систему і що робота зробиться сама.

У Ранковцях нові будинки роми побудували самостійно

Проект самодопомоги будування будинків отримав першу Премію Громадянського Суспільства у Брюсселі

Але коли вони побачили, що координатор будівельних робіт для них не поворухне і пальцем, і вони повинні надолужувати згаяне, поступово зрозуміли, що треба щодня працювати чесно. Відбулося і таке, що на сьому ранку була замовлена бетономішалка, а вони прийшли об одинадцятій. Деякі навіть не показувалися більше трьох днів. Координатор будівельних робіт тому працював виключно з тими, хто був зацікавлений, до інших ніхто не ходив проситися.

Ці чоловіки однак з часом побачили, що їхнє будівництво відстає. Вони спостерігали за сусідами, будинки яких уже мали стіни або навіть вікна. Саме це допомогло їм зрозуміти, що якщо вони хочуть жити у своєму власному, не мають іншого вибору, аніж приступити до роботи, навіть якщо їм не хочеться. Спочатку думали, що тримати слово, яке вони дали, не треба, але нарешті усвідомили, що в кінцевому підсумку шкодять тільки собі.

«Можна сказати, що весь процес будування будинків можна розглядати як інструмент соціальної роботи. Результатом цілого процесу – не тільки переселення з хатини в новий будинок, але перетворення людей. Їхня пасивність і нездатність зробити що-небудь протягом цілого дня поступово зникали і вони почали піклуватися більше про те, що буде завтра, що ще треба зробити, і як можна покращити їхнє життя», – говорить М. Ваврінчік. Він додає, що будуваня будинку вимагає співпрацю, комунікацію, здатність вирішувати конфлікти, так що це є також можливістю для персонального зростання людини. Те, що роми самі побудували будинки – це часто перша річ в житті, якої вони досягли. Більшість з них – молоді хлопці, деякі з яких вже мають сім'ї, але вони не досягли багато в житті., *«Цей вчинок зміцнив їхню самовпевненість і вони довели собі та решті села, що мають свою гордість і на них дивляться по-іншому, ніж дотепер. І це стосується не тільки ромської громади»,* – говорить Мартін Ваврінчік.

Проект супроводжували також проблеми, на які ніхто не міг вплинути. Село Ранковце страждає від нестачі питної води. Всі роми з табору можуть користуватися тільки двома

криницями, з яких приносять собі воду для пиття, приготування їжі, прання, для майже всього. І що ще гірше, вода в криницях тільки в першій половині дня, поки люди її не вичерпають. Води, яка накопичиться до наступного ранку, знову вистачить тільки протягом декількох годин. Таким чином, нарешті, стала частиною проекту і побудова джерела води – окремої криниці і резервуару для води.

ПРИКЛАД ДЛЯ ДЕРЖАВИ І НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Будуванням будинків в селі Ранковце в цьому пілотному проекті неурядова організація ETP намагається досягти свою мету – покращення співіснування ромів і більшості населення в словацьких населених пунктах. Довгострокова мета організації також переконати державу, щоб уже не будувала для ромів тільки будинки для оренди, як це було дотепер, а щоб їм краще надавала кредити і мотивувала цим претендентів на нове житло не тільки працювати, а й матеріально виховуватися і вчитися думати в майбутньому, а також особистісно зростати.

«Наша мета полягала в створенні моделі для вирішення проблеми проживання великої групи жителів Словаччини,

поєднуючи соціальну роботу та практичну діяльність самобудування, яку держава прийняла би і здійснювала би в подібній формі у майбутньому. Це безперечно нонсенс, щоб соціальні квартири будували будівельні компанії, коли роми в постраждалих селах не працюють, весь день нудяться і вони тільки дивляться на будування своїх майбутніх будинків. При цьому, вони не є інвалідами, мають дві здорові руки і вони здатні працювати», – пояснює Мартін Ваврінчік.

Роми – як і інші люди – поводяться так як найкраще для них, як для них раціонально. Наміром проекту організація ETP Словаччина – налаштувати їх мислення так, щоб поводилися відповідально щодо фінансів, і щоб не боялися брати на себе відповідальність за своє власне життя. Це не є і не буде легко, тому що ці люди часто живуть у халупах без електрики, п'ють воду, яка шкідлива для здоров'я, не працюють і не мають можливості навчитися чого-небудь, що ми вважаємо нормальним. Діти, які ростуть в цьому світі, часто з різних причин не регулярно відвідують школу.

Ось тому важливо показати їм шляхи, якими вони можуть рухатися. Хоча мета ще далеко, але вона не недосяжна. Роми із села Ранковце є живим прикладом. Деякі з них піднялися на свій Еверест – побудували свій власний будинок.

«Хоча ми іноді також сумнівалися, чи ми в змозі все зробити, нарешті ми проект довели до щасливого кінця. Було б чудово якби цей проект вдалося розширити і на інші райони та регіони. Тому що в цій моделі всі є переможцями», – сказав Мартін Ваврінчік.

Безсумнівно держава виграла б. Вона не мусила б вже давати дотації для будування

квартир для ромів, гроші на матеріал для самобудування держава забезпечувала б тільки у формі кредитів. Це мало б позитивний вплив на державний бюджет. У Словаччині щорічно будується близько трьохсот квартир низького стандарту. Потрібно в декілька разів більше, але держава не має грошей. Модель з кухні ETP пропонує дуже гарне рішення – гроші, отримані від погашення кредитів, можуть бути використані для надання мікрокредитів іншим клієнтам.

Виграли би також населені пункти. Вони також завжди надавали фінансовий внесок у будівництво квартир низького стандарту і це часто непропорційно навантажувало їхні бюджети. Крім того, село не було б зобов'язане виконувати пов'язану і допоміжну діяльність: підбір орендарів, укладення договорів оренди, управління житлового фонду, врегулювання спорів із неплатниками тощо.

ЗБЛИЖЕННЯ З БІЛЬШІСТЮ

Розширення ETP проекту за межі села Ранковце має амбіції допомогти етнічному співіснуванню в місцевих районах.

Більшість бачить, що роми готові і в змозі впоратися з їхньою ситуацією, працювати і створювати якусь цінність самі, що вони не живуть тільки за рахунок інших. Мартін Ваврінчік стверджує, що вісімдесят відсотків населення таборів, з якими він регулярно зустрічається – порядні люди, які піклуються про своє майбутнє і майбутнє своїх дітей. Вони радіють, коли хтось піклується про них. Вони вкрай бідні, вони не працюють, а живуть на задвірках суспільства, тому що власним зусиллям не можуть змінити цю ситуацію. Тому вони потребують допомоги.

«Якщо нам вдасться осмислено допомагати у вирішенні житлових питань, це допоможе звачийно і тим, хто живе поруч з ними. І навпаки – якщо роми не навчаться, наприклад, будувати будинки, вони залишаться безробітними назавжди, і якщо вони не будуть навчатися, життя буде важчим не тільки для них, а й для всієї широкої громадськості», – пояснює свою філософію представник некомерційної організації.

«Багаторічний досвід показує нам, що те, як ми ставимося до ромів, як ми турбуємося про те, як вони живуть, так буде виглядати наше майбутнє і наше співіснування з ними», – завершує свій роздум Мартін Ваврінчік.

Коли програма все ще перебувала тільки в зародковому стані, ніхто з активістів «ETP Словаччина» не знав, чи вона буде успішною. Накінець, ніхто перед ними в Словаччині нічого подібного не пробував робити. Сьогодні очевидно, що хорошу ідею вдалося реалізувати на практиці.

4.5. Чесність, яка мобілізує людей

Майстер-клас на тему глиняної підлоги

«Сосна» поширює свої ідеї за допомогою практичних прикладів та цікавого пропагування. І саме тому належить до найуспішніших словацьких некомерційних екологічних організацій.

«Ми постійно чуємо про зміну клімату, та про те як нищиться наше навколишнє середовище. Кожен знає, що щось не в порядку, але не кожен знає, що з цим особисто він може зробити. При цьому кожен може вплинути на те, в який саме спосіб буде будувати чи реконструювати будинок чи квартиру, чим буде отоплювати, як буде використовувати питну воду, як буде вирощувати фрукти та овочі та скільки відходів виробить. Принципи екологічної інженерії та сталого розвитку потрібно пропагувати якомога чіткіше. Краще сто разів побачити, ніж сто разів почути.»

«Бабине літо» – один із постійних фестивалів Екоцентру СОСНА

Саме цими словами в 2010 році Штефан Сабо, голова громадського об'єднання «Сосна», прокоментував відкриття ЕКО-Центру в Дружстевня прі Горнадє. Селі, яке знаходиться в декількох кілометрах від Кошиць. Його громадське об'єднання саме опинилося на одному з наріжних каменів свого існування. Переходило на місце, де могло на практиці поширювати ідеї, які стояли за його створенням. Ілюстративним прикладом їх зробив саме новостворений ЕКО-Центр. Він являв собою екологічну, здорову, гарну, низько енергетичну і відносно недорогу будівлю з низькою вартістю на використання та малим біологічним слідом.

СТАРА ШКОЛА

Штефан Сабо є архетипом словацького активіста – еколога. І це не через роки, які він витратив на некомерційні організації. Громадське об'єднання «Сосна», з датою народження 1992 року, яке він засновував, належить до найстарших словацьких позавладних структур. Важливішим ніж вік залишається той факт, що воно досі залишилося вірним своєму свідоцтву про народження. Поширення принципів стійкості та місцевої самодостатності. Протягом всього свого існування «Сосна» активно займається екологічною освітою та вихованням. Поширює філософію, яка говорить, що людина має функціонувати з того, що має, щоб з обмежених ресурсів вміла зробити те, що потребує. І для задоволення своїх потреб не має створювати собі та іншим генераціям борги. Як екологічні, так і фінансові. До речі Ш. Сабо є противником кредитів. Все своє життя керується девізом: *«Якщо візьмете кредит, станете його рабом»*.

Від початку свого створення члени об'єднання «Сосна» хотіли створити власний ЕКО-Центр, в якому б могли людям в реальному часі показати, що таке стійкість проекту на практиці. Роками марно шукали відповідне приміщення, і ось сільське управління в Дружстве прі Горнадє запропонувало їм землю біля місцевої початкової школи, де вже половину століття занепадала будова колишньої шкільної майстерні.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ ПРИКЛАД

На перебудову майстерні активісти отримали кошти з європейських грантів. Приватні фірми також долучилися матеріальною допомогою.

Цей будинок не міг би існувати без допомоги волонтерів

Велику частину роботи виконували не професіонали, а члени об'єднання та волонтери. Вони долучалися до будівництва ЕКО-Центру і шляхом проведення семінарів по вихідних для публіки, які «Сосна» організовує впродовж довгого періоду. в цьому випадку мова йшла про курс, який можна назвати: альтернативні методи будівництва. Відповідали цьому і матеріали, використані для будівництва ЕКО-Центру. Дерево, солома, конопля, глина, камінь, пісок, стара цегла, валики та плитка були насамперед із місцевих джерел. Найбільш екологічним будівельним матеріалом був кінський гній, який використовували в глиняній штукатурці.

Новобудова мала служити не тільки як практичний приклад екологічного будівництва, але й як приклад ЕКО-будинку, який призначений для довготривалого використання, який водночас дбає про ресурси навколишнього середовища та гаманці його мешканців.

Таким чином, ключовим параметром будівництва було мінімальне споживання енергії та води в майбутньому. Реконструкція будівлі головним чином брала до уваги той факт, аби в майбутньому потрібно було мінімально отоплювати будинок, тобто аби в максимально можливій мірі запобігти втраті тепла. Заради цього активісти якісно утеплили будинок, при цьому, в якості ізолюючого матеріалу зовнішніх стін, використали солому.

«Бабине літо» – один із постійних фестивалів Екоцентру СОСНА

Мартін Кольнік проводить тренінг на тему природніх сільських садів

У використанні води зосередили свою увагу, в основному, на туалетах. Вони були однією з основних частин реконструкції. Активісти, в основному виходили з того факту, що в багатоповерхівках, сім'я з чотирьох осіб щоденно використовує 120 літрів води на туалети. Мова іде про питну воду, яка в багатьох містах світу є дефіцитним товаром.

Активісти об'єднання «Сосна» використали в ЕКО-будинку домашні ЕКО-туалети, які були декілька десятиліть тому розроблені в Швеції. Мова йшла не про вуличні туалети (латрини), а про стаціонарні туалети, принцип роботи яких був заснований на поділі твердих і рідких відходів. Нерухома частина знаходиться в контейнері для компостування, рідинна складова прямує до вигрібної ями чи піддається докорінній або біологічній очистці. Туалетів такого типу в Словаччині не було, а тому це вимагало оподаткування та довшого схвалення органами влади. Гігієністи, які повинні були винести остаточне рішення ЕКО-будинку, не мали інструкції, яка б точно зазначала, яким саме параметрам має відповідати туалет. Кошицькі активісти, таким чином разом з гігієністами відвідали декілька засідань, де пояснили, як саме функціонують компостуючі туалети. На кінець отримали потрібний дозвіл і досягли того, що їх послідовники в переговорах із владою вже будуть мати можливість посилатися на функціонуючий та схвалений приклад роботи компостуючого туалету.

Частиною ЕКО-Центру є також природній органічний сад, в якому члени «Сосни» так само хотіли надавати практичні приклади господарювання, які є здоровими та в злагоді з природою.

САМОДОСТАТНІСТЬ НА ПРАКТИЦІ

Завдяки ЕКО-Центру з природнім садом працівники «Сосни» можуть на практичних прикладах займатися екологічною освітою та вихованням. Але це не єдина перевага. Не менш важливим є той факт, що ЕКО-Центр допоміг активістам покращити їх власну фінансову самодостатність. Вони мають територію, на якій можуть організовувати різні курси, творчі майстерні, навчальні програми та екскурсії. Багато з цих акцій платні. Не йдеться про великі суми. Наприклад, одноденний курс, який називається «Природні харчі саду», разом із прохолодними напоями коштує п'ять євро. Учасники тут отримають практичний інструктаж про те, як потрібно доглядати за землею в саду.

ЕКО-Центр відвідують також учні початкових та середніх шкіл, які через платні програми та досвід проходять інший вид навчання. *«Знаходяться поза класом і на власні очі можуть побачити, що можливо побудувати будинок із солом'яних тюків. Або дізнаються як можна економити воду»,* – пояснює Ш. Сабо. Однак, йому не вистачає більшої

агітації зі сторони шкільних адміністрацій. Якщо б школам радили відвідувати ЕКО-Центр, екологічна освіта дітей досягла б значно вищого рівня.

Досвід «Сосни» при цьому говорить, що інтерес людей отримати практичний досвід у сфері здорового та екологічного способу життя є досить високим. Щороку ЕКО-Центр відвідує, приблизно, 2000 людей. Здобувають навички органічного овочівництва, самостійного виготовлення енергозберігаючого обладнання або будівельних конструкцій з вільно доступних природних матеріалів.

Суспільний інтерес також пов'язаний із довготривалим функціонуванням об'єднання «Сосна», яке має репутацію некомерційної організації, яка дбає при кожній діяльності про те, аби не перечила своєму посланню: тобто поширенню принципів сталого розвитку та самодостатності. Водночас організовує ряд регулярних подій, через які створює та виховує спільноту людей, які близькі до ідей об'єднання «Сосна». Під час культурно-мистецьких заходів, публіці в цікавій формі подаються важливі екологічні та соціальні теми. Об'єднання намагається ефективно та по – новому переплітати принципи стійкості проекту з етичними, соціальними та економічними принципами.

Завдяки різноманітному репертуару заходів та їх активному просуванню «Сосна» має можливість самодостатньо функціонувати. Її дохід залежить не тільки від грантів та дотацій. Приблизно одну третину своїх витрат здатна покрити за рахунок продажу на власних заходах.

↑↑ Творча майстерня у рамках фестивалю «Весняна гармонія»

↑ Використання техніки Earthbags при будівництві стін

4.6. Відродження Гнєздного

Поєднання бізнес-ідеї з громадськими суспільно корисними інтересами принесло селу північного Спішу неймовірний розвиток.

Навіть у малих селах можуть відбуватися великі події. Прикладом цього є селище Гнєздне, що знаходиться неподалік Старої Любовні. За короткий відрізок часу, воно стало частиною туристичної мапи Словаччини.

Спочатку в місцевих підприємців була ідея опертися на давню традицію регіону, а саме на гуральництво (виробництво спирту, горілки). Після років підготовки в Гнєздному з'явилася не тільки перша гуральня на території Соваччини, в якій дозріває віскі, але й парк, відкритий із метою презентації традиційних ремесел та народних промислів. Тепер цей парк щороку відвідують десятки тисяч людей.

«Ми дуже щасливі, що нам вдалося забезпечити місцевих жителів робочими місцями, а також зробити цей регіон більш привабливим для туристів. Це результат плідної співпраці підприємців, органів місцевого самоврядування та третього сектору», – говорить доктор наук Ладіслав Гурега, один із керівників товариства «Nestville Distillery». Фірма належить сімейному холдингу декількох фірм цього регіону, де знаходиться гуральня для виробництва віскі. Товариство обрало село Гнєздне невипадково. Саме з цього села походить сім'я Гуреговців.

ПОВЕРНЕННЯ ДО «ГНІЗДА»

У минулому Гнєздне було найменшим вільним королівським містом Угорщини.

Виставка виробів народних умільців дозволила краще зрозуміти життя наших предків

Цей статус йому надав у 1412 році король Жігмунд Люксембурзький. Існує навіть згадка про надання місту Гнєздне права продавати бочкове пиво. З ремісницьких цехів тут були представлені пивовари та винороби, бондарі, столяри, різьбярі, кравці, шевці, слюсарі, ковалі, кушніри та стельмахи. Багато людей тут змогли прогодуватися спиртоварінням, чи іншими ремеслами, тісно пов'язаними з ним. Саме з цієї давньої місцевої традиції з'явилася ідея повернути Гнєздному хоча б шматочок його історії, а також привабити сюди туристів.

Вирішальним імпульсом для створення нового туристичного об'єкту було відкриття оригінальної гуральні біля підніжжя Старолюблянського замку. На основі архівних документів, а головне збереженої мапи замку та його підніжжя другої половини 18 сторіччя з Військового архіву міста Відень історикам вдалося точно локалізувати об'єкт. Непримітна будова під Любовнянським замком є найстаршою збереженою кам'яною гуральнею на території Словаччини. Спиртоваріння поблизу Старої Любовні має більш ніж 250-річну історію. Існування гуральні підтверджує документ 1747 року з архіву міста Левоче.

В ньому дослівно наводиться факт, що в замковій пивниці переганялася «goľalka» (горілк). Навколо вирощувалося жито, а документ говорить, що частину врожаю люди повинні були віддавати місцевим «goľelníkom» (самогонникам) для перегону «goľalky» (горілки).

Так з'явився новий, незвичний бізнес-план – план відродження гуральництва поблизу Любовнянського замку. Будівництво в Гнєздному розпочалося 2007 року і окрім самого виробництва міцного спиртного напою, тут з'явилася спеціальна виставка традиційних народних ремесел та гуральництва північного Спішу. в ній задокументована історія гуральництва регіону та народні ремесла, які з ним пов'язані.

Назва віскі, «Nestville», складається з двох англійських слів «nest» та «ville», що в перекладі означають «гніздо» та «село». Першу партію виробили в 2008 році, потім вона ще чотири роки дозрівала в бочках із білого дубу. Спробувати міцний спиртний напій змогли відвідувачі на урочистому відкритті парку «Nestville» в 2012 році. При виробництві обов'язково дотримуються всі традиції та точні правила.

Перевагою Гнєздного є особлива, кришталево чиста вода з місцевих джерел. Гуральник черпає її з восьми криниць, та фільтрує піщаником. Згідно замірів екологів, цей регіон визнаний найчистішим в Словаччині, що також добре впливає на якість води.

Зерно для виробництва міцного спиртного напою гуральник мусить діставати з інших регіонів, навіть із-за кордону, місцевої продукції йому б не вистачило. Адже щоденно тут переробляється сто двадцять тон зерна.

Окрема складова – це бочки. Важливо, аби вони були оригінальні, вироблені з американського білого дубу. Бочки відіграють важливу роль для кінцевого результату. Напою вони надають особливі якості, алкоголь в них отримує смак, фарбу та аромат. Чим довше віскі дозріває в бочках, тим він є якіснішим. Для нествіллівців бочки є дуже важливою складовою і тому їх привозять з американського Кентуккі та з Луїсвілля.

Вхід у Nestville Park

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

«Нашою метою є показати традиційні ремесла а також звичаї мешканців північного Спішу. Експозиція наближує туристів до історії та сучасності у вирощуванні та переробці зерна, згідно старовинним процедурам та рецептам типовими для цього краюкраю», – говорить Франтішек Стрела, менджер «Nestville Parku».

У першій частині виставки представленні всі важливі історичні документи, пов'язані з Гнєздним та його околицями. Найціннішим документом є перша письмова згадка 13 сторіччя про місто Гнєздне. Наступними артефактами є, наприклад, документ про надання селу права продавати бочкове пиво, документ про переробку зерна та виробництво алкоголю, а також унікальні рецепти минулих сторіч.

У другій частині експозиції турист потрапить на виставку історичних ремесел, де представлені аутентичні артефакти Гнєздного та деяких сусідніх сіл. Тут познайомиться з життям та працею мешканців цього краю в минулому, може побачити ремісницькі цехи, обладнані типовими приладами та інструментами. Тут, до прикладу, знаходиться кузня, різьбярський цех, цех бондаря, а також виставка сільськогосподарських знарядь праці для переробки зерна. Всі ці цехи колись давно постачали свої продукти до

↑ Жителі у традиційних народних костюмах

Spring Festival, Openfest, Chopper Rock fest або осінній Country fest – стали традиційними фестивалями у Гнєздному

найстаршої оригінальної кам'яної гуральні під замком Стара Любовня. Тут вони були використані при виробництві самогону – знаменитого житнього.

На основі старої технології гуральництва тепер виробляється і сучасний алкоголь. Технології використовуються при виробництві словацького віскі. Прямо у гуральні туристи можуть познайомитися з технологією виробництва, які процедури мають бути дотримані при перегонці, а які при дозріванні.

У «Nestville Parku» дбають і про нову генерацію гуральників. Для студентів організовують освітні екскурсії, під час яких їм пояснюють біохімічні процеси, які відбуваються при виробництві віскі.

Третя частина експозиції – це різьбярський зал, який є справою рук місцевих різьбярів. в приміщенні знаходиться

Перша письмова згадка про Гнєздне датується 13 ст.

одна з найбільших вирізьблених картин центральної Європи. Вона до деталей передає традиційний спосіб життя мешканців Гнєздного, які займалися обробкою землі та вирощуванням сільськогосподарських рослин.

*«Дерево, використане для картини, це – 80-ти річна липа з-під Татр. Рама виготовлена зі сторічної ялини. Картина має розміри: 616 см * 215 см та важить більше тонни»,* – говорить головний різьбяр Матуш Гурега. Картину з обох боків доповнюють масивні дуби, при чому на кожному з них знаходиться по 838 листків, які вирізьблені вручну. Над цією великою дерев'яною хронікою працювало сім різьбярів з Гнєздного протягом трьох років.

В різьбярському залі, окрім картини, знаходиться ще один унікальний експонат – бочки, в яких дозріває словацьке віскі.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ РЕГІОНУ

«Nestville Park» було створено задля приваблення туристів, і це йому вдається від самого початку. На урочисте відкриття, в кінці червня 2012 року, прийшло біля, дванадцять тисяч людей. Цілий день пройшов під завісою інтриги. На відкриття до Гнєздного запросили бельгійського актора Жан-Клод Ван Дамма, відомого за зйомками у багатьох блокбастерах. *«Ми поважаємо його як актора, він ніколи не грав негативних героїв. Це неконфліктна людина, харизматична, людина, яка об'єднує декілька генерацій. Люблять його і чоловіки, і жінки, а ми віримо, що він допоможе нам популяризувати наш Парк і за кордоном»,* – сказав менеджер Франтішек Стрела.

З тих пір в «Nestville Parku» побувало ще багато відомих митців. Такі як Зузана Сматанова (Zuzana Smatanová), Десмод (Desmod), Відьєк (Vidiek), Гладіатор (Gladiátor), Комайота (Komajota), Геленіне очі (Helenine oči), Жобраці (Žobrácі), Далібор Янда (Dalibor Janda) та Недвєдовці (Nedvědovci). Активізувалися і любителі фольклору, тут грали різні гурти з околиць. Із нагоди урочистого відкриття, в Гнєздному щорічно відбувається Open fest – день відкритих дверей, де кожен відвідувач, малий чи великий, знайде своє. Це єдиний день в році, коли двері парку відкриті для всіх безкоштовно.

Календар «Nestville Parku» заповнений впродовж цілого року. Окрім фестивалю Open fest, проводяться також інші заходи, наприклад, фольклорний фестиваль Slávnosť jari (Славность ярі) або Chopper Rock fest (Чоппер рок фест), який відбувається влітку, або фестиваль Country deň (Кантрі дєнь), який святкують восени. Тут раді бачити не тільки дорослих. Наприклад, у жовтні тут провидиться змагання між середніми школами північного Спішу у вирізанні динь, у передріздвяний період тут можна зустрітися зі Санта Клаусом, а на наступний рік тут буде Rozprávkovo (Розправково, «Світ казок»). Чудові враження можуть отримати діти і від міні – зоопарку домашніх тваринок. Це цікаво, насамперед, для дітей з великих міст, які зачасту просто очаровані домашніми тваринками. Тут вони мають можливість погладити козичку чи овечку, адже в місті такої можливості нема.

«Під час дитячих прогулянок ми оминаємо гуральню та виробництво спирту, для цього в них ще достатньо часу, але тут діти можуть багато дізнатися про регіон та про його традиційні ремесла», – говорить Франтішек Стрела.

Патріотизм підприємництва в Гнєздному відображає також той факт, що більшість із семидесяти працівників підприємства – це самі мешканці села Гнєздне, або ж з сусідньої Старої Любовні. Завдяки цьому, тут так гармонічно переплітаються два бачення – з одного боку це підтримка бренду словацького віскі, а з іншого – допомога регіону. Бідний край завдяки якісній марці розвивається та підіймає свої старі традиції. Сільські мешканці тут знайшли роботу а місцеві органи самоврядування радіють збільшенню кількості відвідувачів, що є також рекламою для регіону.

ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

Для ефективної діяльності «Nestville Parku» потрібно вдаватися до маркетингу.

«Nestville Park» було створено задля приваблення туристів

Нествіллівці заявляють про себе на різних виставках туризму не тільки на території Словаччини, а й в сусідній Польщі та Чеській Республіці, також вдаються до маркетингу в медіапросторі та на інших акціях та міроприємтсвах. Дають про себе знати не тільки в межах регіону, але по території всієї Словаччини. Окрім цього, вони співпрацюють з іншими фірмами регіону.

У «Nestville Parku» відвідувачам пропонується, окрім екскурсії до гуральні та виставки народних ремесел, громадське харчування, дегустація продуктів та народна музика. Проживання доступне в сусідній Старій Любовні чи, розташованих неподалік,санаторіях з термальними водами Вишні Ружбахи (Vyšné Ružbachy) та Червений Клаштор (Červený Kláštor). Все це нествіллівці можуть запропонувати завдяки інтенсивній співпраці з іншими організаціями, які спільно дбають про своїх клієнтів. Вони є членами «Регіональної організації туризму північного Спішу – П'єніни», яку створили самі і в її межах разом з іншими членами, шукають шляхи як зробити туриста регіону задоволеним та щасливим.

Якщо навіть «Nestville Park» є досить молодим туристичним комплексом, вже на даний момент може пишатися високою відвідуваністю. Засвідчують це цифри. 2013 року виставку відвідало близько двадцяти п'яти тисяч туристів, цього року їх було ще більше.

В Гнєздному не хочуть зупинятися на цій позначці та готуються до розширення програми. в рамках розширення програми вже є напрацьований проект розвитку та розбудови «Nestville Parku». Мета проекту – привабити ще більше туристів. Підготовлені проекти розраховані, насамперед, на місцевий ринок. Нествіллівці прагнуть аби люди повертались до них регулярно.

4.7. Там, де жалю не вистачає

Центр Аутизму «Рубікон» шукає спонсорів завдяки натхненню своїх працівників.

Коли у 2007 році Анна Ухнарова помітила оголошення про те, що у місті Кошиці пропонується оренда приміщення чотирьох початкових шкіл, які були виключені з мережі міських шкільних установ, вона відчула, що це виняткова нагода. Одна з цих будівель знаходилась у спокійній сільській місцевості на окраї Кошиць. Її територія межувала з лісом. Це ідеальне місце для проекту, про який Анна думала уже декілька років. У її голові вже давно оселилася думка організувати освітньо – виховний центр для дітей, які страждають аутизмом. Але здолавши природній страх, через стрибок у невідоме, вона все ж таки подала заяву. І не помилилася. Разом з новими колегами та за допомоги тих, хто її підтримував, їй вдалося створити центр. Він існує як приклад того, що можна зробити завдяки шляхетному та доброму плану, натхненню,витривалості та здібностям наштовхнути інших на добру справу.

ВИКОРИСТАНА НАГОДА

Анна Ухнарова вивчала корекційну педагогіку. Після закінчення університету вона працювала спеціальним педагогом в одній зі шкіл міста Кошиці для дітей з обмеженими розумовими можливостями.

Там вона познайомилася з дітьми, які хворіють аутизмом. Вона бачила, що діти з цим розладом розвитку вимагають особливого підходу. в їхньому випадку важливою є не тільки освіта, але і комплексна дбайливість, яка включає позашкільні заняття, співпрацю з батьками та їхню прихильність до соціальної інтеграції.

Центр для аутистів пропонує широкий спектр позашкільних заходів

Поступово в її голові зродилася ідея про центр для дітей з аутизмом, яка складалася з декількох рівнів, а саме: дитячий садок,початкова школа, школа-клуб і практичні заняття.

Анна заснувала некомерційну асоціацію – центр аутизму «Рубікон», написала проект та зареєструвалася у конкурсі, який оголосило місто.

ДОПОМОГА ВОЛОНТЕРІВ

Своєю ідеєю А. Ухнарова переконала не тільки місто, яке з її некомерційною асоціацією уклало довготривалу оренду на будівлю школи, але і спонсорів.

Більшу частину грошей на навчання центр отримує з державних ресурсів. Приватне фінансування було потрібне в основному на шкільне обладнання та освітні програми, які служать для навчання, виховання дітей та введення їх у повсякденне життя. Майже вся реконструкція будівлі відбулася завдяки праці волонтерів, персоналу та прихильників, які окрім того, що допомогли фізично, зробили і матеріальний внесок.

«Ми постійно звертаємося до багатьох підприємницьких суб'єктів, намагаємося використати також їхні проекти зайнятості», – пояснює А. Ухнарова. Її центр отримав від спонсорів: ламінат, меблі, тренажери для дітей та багато інших подарунків.

Вчителі роблять все можливе, щоб діти інтегрувалися у звичні умови проживання

Наприклад, завдяки підтримці Благодійного фонду асоціації «T-Systems Slovakia», яким керує Карпатський фонд, «Рубікон» міг реалізувати проект «У безпечних кольорових обіймах».

Мета цього проекту розвивати розлади розвитку дітей з аутизмом через базальну терапію в мультисенсорних умовах. Зокрема потрібно підвищити їх чуттєве сприйняття, розвивати концентрацію і мотивацію дітей, зменшити стрес і стереотипну поведінку. Це важливо тому, що діти з аутизмом мають труднощі в спілкуванні та соціалізації. Саме цей метод допомагає їм відкривати нові можливості та полегшує інтеграцію в суспільство.

У межах цього проекту було придбано спеціальну вагову ковдру,яка заспокоює сенсорну область пацієнта, та світлодіодний ланцюг, розташований на стелі терапевтичного приміщення під напівпрозорим навісом.

В проекті взяв участь також співробітник «T-Systems Slovakia», батько дитини-аутиста, який також є клієнтом «Рубікону». Батько також брав участь у підготовці терапевтичного приміщення, установленні корпусів на радіатор та світлодіодних ламп на стелю, під назвою «Зоряне небо».

Саме за сприянням працівників фірми «Рубікон» часто отримує спонсорство. *«Наша робота торкає серця тих, хто приходить до нас, бачить як ми працюємо і допомагає нам відкривати двері до спонсорства»,* – пояснює А. Ухнарова.

На творчих майстернях діти вчаться елементам ткацтва чи гончарства

Вона зазначає, що гроші це далеко не найважливіше. Як приклад, згадує співпрацю з магазинами «Баумакс» чи «Кіка». в один з магазинів ходили працювати і діти з центру «Рубікон». Там вони поливали квіти в горщиках, працювали з деревом. Це,здається, дрібниці, але додаткова допомога.

Діти з аутизмом також мають труднощі з навичками звичайного спілкування. Така дрібниця, як відвідування торгового центру, де діти мають можливість зробити щось активне і сміливо контактувати з незнайомими людьми, їм надзвичайно допомагає.

ЛЮБИТИ, АЛЕ НЕ ШКОДУВАТИ

Хоча це звучить незвично, але перебування в центрі аутизму «Рубікон» не несе в собі депресивного відчуття, яке проймає людину. Працівники центру, як і їхній керівник повні енргії та оптимізму.

«Ви не можете допомогти іншим, коли ви знаходитеся у стані стресу», – говорить А. Ухнарова. Також вона додає, що робота в «Рубіконі» це місія. Такою думкою вона керувалася і у відборі працівників. На кастингах були люди із сертифікатами, але вона обирала тих, хто відповідав її баченню. Анна визнає – їй пощастило. *«Для нас мова не йде про необхідність приходити на роботу вранці. Незважаючи на те, що наша робота є важкою, ми їй радіємо»,* – говорить А. Ухнарова. Вона зауважує,що людина повинна любити дітей, але не повинна їх шкодувати, тому що потім просто не зможе їм ефективно допомогти. Її дивізом є те, що «Рубікон» повинен бути у майбутньому – у житті та у практиці.

↑↑ Уроки безпеки руху в «Рубіконі»

↑ Майже вся реконструкція будівлі відбулася завдяки праці волонтерів, персоналу та прихильників

5. Кращі приклади – досвід України

5.1. Народження підприємця в Чесниках

Проект малої молочарні показує нам шлях, як саме потрібно допомагати відсталим областям в Україні.

Програми міжнародної співпраці між Словаччиною та Україною призводять до покращення взаєморозуміння, поглиблення торгівельних, економічних та міжлюдських відносин. Важливу роль при цьому відіграють некомерційні організації. Інтенсивна співпраця партнерів з обох боків кордону триває вже декілька років.

Велику роль при цьому відіграє Карпатський фонд – Словаччина (Karpatská nadácia Slovensko) разом з партнерським Карпатським фондом – Україна (Karpatská nadácia Ukrajina). Вони діляться досвідом, а також надають матеріальну допомогу українським некомерційним організаціям при підготовці та реалізації власних

Тут можна купити молочну продукцію сільського кооперативу ЕКОМ з Чесників

програм розвитку. Міжнародний проект під назвою «Дійсно разом» (Skutočne spoločne), спрямований на комплексний розвиток сільської місцевості, здійснюється одночасно в декількох регіонах. Через цей проект Карпатський фонд підтримує співпрацю некомерційних організацій, місцевих органів влади та підпрємницьких суб'єктів у сільській місцевості Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької та Черкаської областей.

«Карпатський фонд, як відповідальний партнер в проекті, оперує вісімнадцятирічним досвідом у сфері підготовки та реалізації грантових програм. Нашою метою є мобілізувати міжсекторальну співпрацю в Україні та через приклади доброї практики словацьких спільнот підтримати розвиток українського села. Особисто ми не так давно переймали досвід від експертів країн Західної Європи і нам це дуже допомогло. Тому цю допомогу надаємо українським сусідам із ще більшою радістю», – сказала під час презентації проекту Лаура Діттел, Карпатський фонд.

Підстави орієнтації саме на сільську місцевість зрозумілі. Фактично саме ці райони, так як і в Словаччині, протистоять найбільшим труднощам. Молодь покидає ці райони, населення старіє, тут не вистачає робочих місць та послуг. Аби змінити цей негативний тренд, необхідно залучити до вирішення проблеми якомога ширший спектр суб'єктів – від державних і муніципальних органів влади, через приватних підприємців, до третього сектору. Сільська місцевість є одним із пріоритетів українського уряду. Держава бачить вирішення проблем села, пов'язаних із високим рівнем безробіття, також і в оновленні сільськогосподарського виробництва. з цією метою створюються умови для започаткування нових малих виробничих підрозділів, фермерських об'єднань, які будуть продавати свої продукти на місцевому ринку. Кабінет міністрів бачить це потенційним джерелом працевлаштування, особливо в сфері тваринництва, плодівництва, овочівництва, виноградарства та харчової промисловості.

Організація, яка отримала таку підтримку – ЕКОМ з села Чесники, знаходиться на ринку вже два роки.

ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ

Керівником ЕКОМу є Олег Журавінський. Ще до недавнього часу, його з однолітками, чоловіками зрілого віку, пов'язувала спільна доля. Для того аби прогодувати сім'ю він змушений був їздити на заробітки в далеку Польщу.

«Якщо так живете декілька років, то з часом перестаєте бути щасливим і все частіше сумуєте за домівкою. Згодом питаєте самого себе, чому власне ви стали вигнанцем і чи справді з цим нічого не можна зробити», – згадує Олег Журавінський.

Коли йому випала нагода змінити своє життя і почати працювати в рідному краї, Олег вчепився за цю можливість. Він відреагував на пропозицію створення сільськогосподарських об'єднань.Олег подав заявку на грант в Західноукраїнський фонд і незабаром в світі з'явилася некомерційна організація ЕКОМ.

Поштовхом для створення організації стала і безперспективна ситуація тамтешніх дрібних виробників молока. Після занепаду трьох переробних підприємств в області, люди були змушені продавати свою продукцію торговим посередникам, які

Директор ЕКОМу переймає досвід сироварства. Продукція ЕКОМу на ярмарці

платили мало і, як правило, невчасно. Тому дрібні фермери почали ліквідовувати свою худобу. *«Ми усвідомили, що так далі тривати не може і вирішили створити кооператив»,* – наводить підстави виникнення кооперативу його керівник. При заснуванні кооперативу допомогли й органи місцевого самоврядування.

До сільськогосподарського кооперативу загалом вступило сорок чотири фермери, а керівником став Олег Журавінський.

«Особисто я сам обійшов всіх фермерів нашого та сусіднього села та запитав їх, чи хочуть вони бути членами кооперативу. Вони погодилися. Дехто з них мав досить багато надлишкових продуктів, але до недавна не мав де їх утримувати», – описує початки кооперативу Олег.

ФІНАНСУВАННЯ З ДЕКІЛЬКОХ ДЖЕРЕЛ

Аби почати справу, Олег Журавінський отримав кошти з декількох джерел. Спочатку дістав дотацію з програми «Сільське молоко» в розмірі 38 000 гривень, згодом надійшов внесок від села в розмірі 5 000 гривень, таку саму частину йому надіслали і з району. Свій вклад в проект зробив і кожен член кооперативу. Інші кошти згором надійшли від Карпатського фонду в Ужгороді.

Діяльність кооперативу ЕКОМ є поки досить низькою, асортимент товарів є досить вузький, але О. Журавінський запевняє, що їхнє молоко, сметана, творог найкращі та найекологічніші продукти в даній області.

Кожного дня Олег разом із колегою обходить всіх членів кооперативу. Вони збирають від них молоко, яке потім переробляють та продають. Раз на тиждень виплачується членам кооперативу частка від продажу. *«Люди тепер спокійніші ніж до цього, коли продавали молоко нижче його справжньої ціни або просто виливали його»,* – зазначає О. Журавінський та додає, що більшість членів кооперативу не належить до професійних фермерів. Багато з них встають зранку, доять корову та біжать на постійну роботу. Також між членами кооперативу є пенсіонери та безробітні, які в такий спосіб собі підзаробляють до пенсій та соціальних виплат.

Частину продукції продають відразу на виробництві, тим не менш, головним місцем збуту продукції є районний центр. в одному з тамтешніх магазинів ЕКОМ має розташований власний холодильник, а отже покупці мають можливість обрати продукцію великих постачальників, або надати пріоритет продукції кооперативу.

Для порівняння: літер молока від великих постачальників коштує дев'ять гривень. Молоко продається в пластикових пакетах, є пастеризоване та знежирнене. ЕКОМ продає молоко в скляній тарі, котру потрібно повертати, коштує воно від п'яти гривень п'ятдесят копійок до шести гривень, при цьому вміст жиру сягає чотирьох відсотків.

Коли О. Журавінський вирішив продавати молоко в скляній тарі, він добре розумів для чого це робить. *«Тут йдеться не тільки про ностальгію за минулими часами, коли ми ще навіть не чули про пластикові пакети. Головною причиною є екологія та охорона навколишнього середовища. Скляну тару можна повернути або обміняти, таким чином не утворюються відходи»,* – пояснює керівник. *«Навіть більше,якщо маєте пляшку для обміну, то наступного разу платите тільки за сам вміст пляшки, тобто молоко. Постійні покупці і справді роблять саме так. Трьох пляшок їм вистачає на цілий рік»,* – описує свою стратегію.

Нещодавно, кооператив отримав кошти з обласного бюджету на закупівлю нового автомобіля. Завдяки цьому тепер кооператив має можливість постачати свіже молоко, до прикладу, в районну лікарню або центр для соціально-незахищених верств населення.

Відкриття молочного кооперативу ЕКОМ

НАДІЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Незважаючи на всі позитивні сторони, які має продаж власного молока від фірми ЕКОМ, їм не завжди вдається продати все, що вони виробляють. Тому в кооперативі задумовуються над питанням як розширити асортимент, який вони пропонують, продуктами з довшим терміном придатності. Нарешті, було прийняте рішення про введення на ринок твердого сиру.

І саме тут в житті Олега вдруге з'явився Карпатський фонд, який забезпечив йому навчання у фахівця з виробництва твердого сиру. в кінці вересня, на початку жовтня, в село Чесники приїхав спеціаліст із Нідерландів, аби показати їм, як це зробити.

«Виробництво твердих сирів ми плануємо розпочати наступного року, так як в зимній період молока є менше,», – зазначає український підприємець.

Коли О. Журавінському ставлять питання, яке стосується прибутків кооперативу, він відповідає, що не любить вживати слово «прибуток». Особисто для нього, важливішим є той факт, що підприємство є самодостатнім і може заробити на себе. Іншими словами: його діяльність покриває витрати: заробітня плата двох співробітників, розрахунки з постачальниками молока, витрати пов'зані з самим виробництвом та на бензин. Те, що залишається після вирахування всіх витрат, члени кооперативу краще у щось інвестують.

Перспектива великих прибутків, безумовно, не є тим, що штовхає вперед керівника кооперативу. Олег вважає важливішим те, що робить роботу, яка його наповнює, окрім того, задля заробітку він не змушений покидати домівку. Але це зовсім не означає, що він хоче тупцювати на місці. *«Ми постійно будемо шукати способи аби краще зачепитися на ринку ніж до цього часу, а також переконувати покупців аби вони довіряли нашій продукції та купували її»,* – говорить Олег.

Молокопереробне обладнання у Чесниківському кооперативі

Якщо б кооперативу вдалося збільшити обсяги продажу продукції, можна було б говорити про поповнення в лавах членів товариства. *«Люди приходять до нас і говорять, що хочуть бути членами кооперативу. Але на даний момент ситуація не є сприятлива для розширення кооперативу»,* – пояснює керівник ЕКОМу. Однак, сподівається, що в майбутньому все може змінитися.

Вірить, що подальша співпраця кооперативу з місцевими органами влади та некомерційними організаціями, допоможе їм рухатися вперед, так як українське село має великий потенціал. Воно гарне, просторе та є домівкою мільйонів людей. Важливим є те, аби знайшлися сміливці, які хочуть покращувати стан речей, а також, щоб їм мав хто допомогти в їхніх зусиллях.

5.2. Стопами минулого Тернова

Оцифрування старих кінофільмів відродило в українському селі інтерес до минулого та надихнуло інших ентузіастів.

Колишнього голову західноукраїнського села Терново, Івана Михайловича Зайця, місцеві пам'ятають як людину, котра була завжди з камерою в руці і документувала життя цього району. Впродовж довгих років його кіноплівки були недоторканні. Нещодавно, завдяки допомозі зі Словаччини, вдалося їх оцифрувати. Таким чином, матеріалізувалися картини старих часів.

ДОПОМІГ ДОСВІД

Однією з грантових програм Карпатського фонду є підтримка проектів, які спрямовані на збереження культурної спадщини предків. На цю програму відреагувала і Громадська організація «Громадський ресурсний центр розвитку села Терново». Організація, яка в минулому вже посприяла проведенню декількох успішних проектів, хотіла цього разу отримати засоби для оцифрування дванадцяти фільмів, які знаходилися в музеї містечка Терново. Метою проекту було не тільки зберегти унікальні знімки Тернова та його мешканців для наступних поколінь, але й привабити туристів до цього села, яке знаходиться в мальовничих Карпатах, поблизу румунського кордону.

Громадська організація «Громадський ресурсний центр розвитку села Терново» має вже певний досвід міжнародної співпраці зі словацькими партнерами. в минулому ця організація вже була залучена до проектів разом з братиславською організацією та з містом Гуменне.

«Ми знали, що якщо хочемо досягти успіху, ми мусимо запросити до співпраці над проектом і представників самоврядування та приватних підприємців», – пояснює Леонід Рибар, директор організації. Накінець об'єднали свої сили з Тернівською сільською радою, місцевим музеєм та «Агенцією регіонального розвитку Тячівського району». Разом їм вдалося зібрати більш ніж шість тисяч гривень. Приватні підприємці також запропонували значні знижки на купівлю обладнання. Карпатський фонд для реалізації цього проекту надав суму, яка склала 14 400 гривень.

ОЦИФРОВАНА ПАМ'ЯТЬ

Окрім того, що за вилучені кошти тернівчани знову відновили старі кіноплівки, вони ще й придбали нове проекційне обладнання, аудіо обладнання та нове полотно. Вдалося

Леонід Рибар презентує проект оцифрування фільмів

Активісти Тернова готуються розповсюджувати листівки про проект

їм також тиражем у тисячу примірників видати брошуру,завдяки якій пропагують цей проект.

Після чотирьох місяців підготовки відбулася урочиста презентація результатів спільних зусиль. в Тернівському музеї втілена в життя нова секція, де відвідувачі можуть переглянути фільми, які відтворюють недавню історію цього регіону.

Документальні фільми отримали великий успіх. І навіть якщо їх не знімав професіонал, вони є дуже оригінальнми і передають повну картину життя села з перших рук. Велике враження від них насамперед мали самі мешканці села, які в певних картинах впізнавали добре знайомі місця своєї домівки. У фільмах відчувається любов колишнього голови Івана Заяця до свого рідного села, та те, що він знав тут кожен куточок. Картини, котрі він відзняв, є дуже особистими та правдивими. Представляють дух часу, який захоплює щоденну реальність.

Іван Заяць був пристрасним режисером – свою камеру він носив з собою майже повсюди і знімав все, що йому здавалося цікавим. У Тернові він прожив все своє життя. Завдяки йому та зусиллям місцевих, які його плівки відреставрували, спробувати атмосферу Тернова на екрані зможуть і наступні покоління його мешканців та туристів.

«Нам дуже пощастило бути свідками виняткової, навіть, я б сказав, історичної події в житті Тернова. Нам вдалося посприяти збереженню та розширенню культурної спадщини нашого рідного села. Я вдячний всім тим, хто долучився та допомагав в реалізації проекту», – зазначив перед прем'єрним показом Тернівський сільський голова Василь Кустрьо.

На свято також завітала героїня однієї з оцифрованих стрічок Марія Василівна Гайналій. Її колишній голова Іван Заяць увіковічнив у стрічці під назвою «Марічка».

В місцевому колгоспі Марія Василівна працювала з 1962 до 2010 року. Найнялася туди у п'ятнадцять років , після закінчення обов'язкової восьмирічної школи. Згодом вступила у вечірню школу, аби отримати середню освіту. За цей час роботи вона поступово стала однією з найкращих доярок, отримала багато нагород, одну з яких отримала з рук українського екс-президента Леоніда Кучми.

НАДИХАЮТЬ ІНШИХ

У межах проекту було оцифровано дванадцять фільмів, кожен з яких триває приблизно двадцять хвилин. І навіть, якщо стрічки мають багато спільного, в дечому вони різні. Деякі з них мають звуковий супровід – коментар самого режисера, інші мають тільки музичний супровід. Цифрові записи не доступні в мережі інтернет чи на будь- яких інших носіях. Це було ініціативою авторів проекту. Автори проекту намагаються, насамперед, досягти того, аби тернівський музей відвідувало щоразу більше людей. Тому фільми програють кожних вихідних, а виступи доступні для широкої публіки. Ця концепція виправдала себе – відвідуваність музею значною мірою підвищилася. Звичайно, люди постійно просять придбати фільми на DVD та дивитися їх в комфорті вдома. Працівники музею непохитні в цьому питанні – хто хоче ознайомитися з унікальним матеріалом, який охоплює минулі часи, мусить прийти особисто.

Л. Рибар говорить, що музей також відвідують учні з околиць у рамках уроків історії чи цивільного права. Отримання досвіду та інтерактивний принцип зараз актуальні в сучасній педагогіці, тому вчителі та їх учні можуть тут це отримати.

Ініціативна група Тернова після перегляду фільмів

Засновником музею в Тернові був сам колишній сільський голова Іван Заяць. в приміщеннях музею знаходяться різні документи та артефакти з історії села. Про те, що в села багата історія, свідчить той факт, що перша згадка про нього зустрічається в п'ятнадцятому сторіччі. Ймовірно, що найважливішою пам'яткою архітектури тут є церква Св. Миколи Чудотворця. Тепер у селі проживає більше ніж чотири тисячі мешканців.

Успіх цього проекту за досить короткий відрізок часу розійшовся за межі Тернова. Мешканці навколишніх сіл та містечок відвідують музей та розмовляють з авторами проекту про те, яким шляхом вони йшли для втілення проекту і що саме потрібно для того, аби зробити щось подібне. Таким чином, тернівський приклад стає джерелом натхнення для інших.

5.3. Вода понад золото

Катастрофічне становище у будинку перестарілих у селі Вільховець вдалося виправити за рахунок грантів і самовідданості місцевих жителів та спонсорів.

Сучасна людина важко може уявити своє життя без протічної води. У будинку перестарілих в українському селі Вільховець, ще недавно була така сумна реальність. Виправити цю ситуацію взялося місцеве об'єднання «Джерело». Із проектом «Питна вода» вони звернулися по допомогу до Карпатського фонду. Завдяки наданому гранту, життя пенсіонерів нарешті досягло рівня, який хоча б нагадує 21 століття.

БЕЗ ВОДИ

Село Вільховець Черкаської області знаходиться на відстані близько двохсот п'ятидесяти кілометрів від Києва.

Місцевий булинок перестарілих надає соціальні послуги для людей похилого віку, які можуть бути розміщені тут постійно або тимчасово. Зараз тут проживає двадцять одна особа, вони не можуть піклуватися самі про себе.

Мова йде про державну установу, створену районною радою. Це єдина установа подібного роду в районі. Будинок працює у постійному режимі, добре дбає про своїх підопічних, але постійні труднощі технічного характеру часто порушують цей намір.

Будівля, в якій розташований цей об'єкт, за останні роки щоразу нагадує про те, що тут необхідно зробити ремонт. Спочатку це були

вікна в неналежному стані, через шпарини яких продував вітер. Це питання вдалося вирішити внутрішньо минулого року завдяки допомозі німецького посольства. Було надано допомогу в сумі 40 000 гривень, за які замінили вікна та двері. Протягом відносно короткого періоду з'явилася нова, ще серйозніша проблема.

Після пошкодження труб з усіх кранів у будинку текла брудна та іржава вода. Аналіз води підтвердив, що вона непридатна ні для пиття, ні для варіння, ні для будь-яких інших потреб. Проблема була не тільки в іржавих трубах, але також і в резервуарі для води. Працівники розуміли, що це катастрофа. Адже, без води пансіонат працювати не може.

Потрібно було діяти швидко. *«Тимчасове кризове рішення стомлювало всіх»,* – згадує Світлана Пшенична.

Воду для пиття також потрібно було приносити з сусіднього двору. Соціальним працівницям та медичним сестрам це відіймало багато сил. Вони повинні були спуститися з другого поверху будівлі, перейти в сусідній двір, набрати води з колодязя, заповнити відра, а потім понести їх назад. Але добре, що хоча б в туалеті можна було спускати брудну воду. Такий режим змусив клієнтів та працівників обмежити себе у використанні води майже у всіх потребах. Дозволено було користуватися водою тільки задля дотримання обов'язкових правил гігієни.

Громадське об'єднання «Джерело» з'явилося при стаціонарі у селі Вільховець декілька років тому і допомагало у вирішенні багатьох проблем. Тепер воно також втрутилося. Але, оскільки фінансові можливості були мінімальні, довелося шукати додаткові ресурси для виходу з важкої ситуації. Було прийняте рішення разом подати заявку на грант зі схеми Карпатського фонду «Дійсно разом». Після його затвердження, можна було починати справу.

ДОПОМАГАВ, ХТО МІГ

Карпатський фонд Україна підтримав проект у сумі 30 000 гривень. Члени громадського об'єднання «Джерело» зробили все, що

↓ Резервуар та труби у будинку перестарілих

↓↓ Із цього колодязя добували воду працівники будинку

змогли самі. Звичайно, що не все можна зробити власноруч. є певні види робіт, які не можна виконати без досвідченого фахівця. За цю справу взялися підприємці. За фінансової підтримки вони встановили новий резервуар для води, з якого потім провели всі нові труби. Ремонт водопроводу, у загальному, тривав близько трьох місяців. Роботи завершилися у кінці літа 2014 року.

Завдяки цьому принаймні частково вирішилось питання про подачу питної води,зокрема у селі Вільховець. У Черкаській області – це глобальна проблема. У селах немає центрального водопроводу. Люди або мають свої власні свердловини у дворі, або платять за воду, яку беруть з центрального резервуару, який належить державі.

Великим успіхом, таким чином, можна вважати те, що в ході реалізації проекту вдалося підключити до джерела води ще одну вулицю в селі, де раніше були великі складнощі з постачанням води.

РОБОТА НЕ ПРИПИНЯЄТЬСЯ

Активістка Світлана ім'я зазначає, що стаціонар у селі Вільховець потребуватиме і подальшого фінансового забезпечення. Адже будівля знаходиться у поганому технічному стані і потребує ремонту. Кожен день з'являється нова проблема.

На щастя, добрі люди ще не перевелися. в цьому випадку це спонсори, без яких часто не обійтися. Вони завжди допоможуть вирішити гострі проблеми. Допомагають постачати необхідні матеріали або надають волонтерську допомогу.

Щоб запобігти різним аварійним ситуаціям, Будинок престарілих потрібно повністю відремонтувати. Для цього ж грошей поки не вистачає.

Завдяки співпраці третього сектору, влади та підприємців у будинку перестарілих певною мірою вирішилась проблема питної води.

Його жителі, таким чином, можуть на схилі свого віку провести життя в нормальних, людських умовах.

6. Карпатський фонд допомагає впродовж 20 років

Карпатський фонд – це унікальна регіональна некомерційна організація, яка виникла з метою підтримки інтегрованого розвитку Карпатського єврорегіону, в Словаччині діє, насамперед, на території східної Словаччини – Кошицького та Пряшівського краю.

Карпатський фонд був заснований в 1994 році «Інститутом Схід-Захід» за підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта. Метою проекту було створити унікальний міжнародний фонд в Карпатському єврорегіоні, який би допомагав розвивати цю територію. Імпульсом до створення Карпатського фонду було переконання, що підтримка демократичних принципів, економічного розвитку, міжнародного та міжетнічного співробітництва на місцевому та регіональному рівнях є закладом стабільної та демократичної Європи.

Щодо визначення його географічного впливу, свою увагу Карпатський фонд спрямовує на неблагополучні сільські та прикордонні райони п'яти країн: Словаччини, Польщі, Угорщини, України та Румунії. Цільовий регіон утворюють переважно бідніші сільські та гірські громади, де мешкають проблемні та неблагополучні групи людей, які потребують більше уваги та допомоги.

Протягом свого 20-ти річного існування фонд надав фінансову підтримку громадським проектам, стипендії талановитим студентам, організовував конференції та реалізовував власні проекти. Фонд підтримує співпрацю, створення партнерств на місцевому рівні та залучення всієї громади до вирішення місцевих потреб. Впродовж свого існування в Словаччині фонд інвестував суму більш ніж 1,8 мільйонів євро на підтримку місцевих проектів.

Першу визначну програму, спрямовану на комплексний розвиток села в регіоні, фонд відкрив вже в 2007 році та надав можливість активним некомерційним організаціям та органам місцевого самоврядування реалізувати свої місцеві та регіональні бачення розвитку. Протягом трьох років «Грантова програма» виділила більше 70 тисяч євро та надала активним організаціям та претендентам на отримання гранту значну технічну допомогу при програмуванні власних намірів. Частиною програми були декілька десятків міжнародних та навчальних зустрічей, пошук та наведення прикладів успішної практики. До країн Карпатського регіону таким чином дісталося ноу-хау, отримане та протестоване в західноєвропейських країнах.

Карпатський фонд до сьогодні дуже інтенсивно співпрацює зі своїми партнерськими фондами, що утворюють Міжнародну мережу Карпатських фондів

у цих країнах, використовуючи позитивні якості своїх міжнародних партнерств для розвитку регіону. Основною темою є боротьба із соціальною бідністю в регіоні, якабазується на праці місцевої громади. Активний підхід до розвитку сільських районів виявився ефективним інструментом мобілізації місцевих ресурсів, активного волонтерства, розвитку самодопомоги та сприяння виникненню місцевих партнерств.

Специфічне становище України та виклик, перед яким вона стоїть, мотивують Карпатський фонд до вужчої та інтенсивнішої співпраці. Вона полягає, перш за все, у вислуховуванні потреб українських громад та організацій, а також створенні програм активної допомоги. Ці програми містять в собі передачу досвіду розвитку села в Словаччині та в інших частинах Карпатського регіону, ефективне приєднання ключових гравців обох країн з метою допомоги при створенні нових партнерств. Команда експертів Карпатського фонду усвідомлює динаміку змін, яких зазнають обидві країни, а тому вносить певні інновації та адаптує свої підходи до нових тенденцій та потреб цих регіонів. Ключовим та природнім партнером Карпатського фонду для цих програм є Карпатський фонд – Україна, який оперує досконалими знаннями місцевих настроїв та відмінною інфраструктурою місцевих зв'язків. Тандем цих двох організацій є запорукою якісних та цільових програм, які ефективно та дієво допомагають місцевим громадам при спробах розвитку села з максимальним залученням місцевого потенціалу та ресурсів.

ДІЙСНО РАЗОМ
Кращі приклади співпраці задля сільського розвитку
в Словаччині та Україні
Видавець: Карпатський фонд, 2015
Переклад: Славомір Ґал
Випуск: перший
Кількість сторінок: 78
Кількість штук: 200
Рік випуску: 2015
Місце публікації: Кошіце
Тексти не є предметом для граматичних виправлень.

KARPATSKÁ
NADÁCIA

Karpatská nadácia
Letná 27, 040 01 Košice

Tel: +421 055 622 1152
E-mail: info@karpatskanadacia.sk
www.karpatskanadacia.sk